

Hrad Čabrad'

Zámer obnovy

Albert Loydl
Združenie RONDEL
2016 -2017

Obsah:

Úvod	3
1.1 Všeobecný opis	4
1.2 Doteraz vykonané zásahy	5
1.3 Definovanie konečného stavu a celkový zámer využitia objektu	6
2. Zámer obnovy	6
Rozdelenie objektu	
2.1 Hlavná veža	8
2.2 Východný palác	12
2.3 Západný palác	16
2.4 Bastión	20
2.5 Vnútorne nádvorie	23
2.6 Západná veža	25
2.7 Severný palác	28
2.8 Tretia brána	30
2.9 Veľké nádvorie	36
2.10 Opevnenie	38
2.11 Bašta č. 1	40
2.12 Bašta č. 2	43
2.13 Bašta č. 3	46
2.14 Okrúhla bašta so severným dvorom	48
2.15 Bašta č. 4	51
2.16 Bašta č. 5	53
2.17 Bašta č. 6	55
2.18 Čeladník	58
2.19 Sýpka	60
2.20 Druhá brána	66
2.21 Štítová hradba	70
2.22 Dolné nádvorie	72
3. Vykurovacie telesá a odvod spalín	73
4. Komunikácie a návštevne okruhy po hrade	75
5. Predpoklad udržateľnosti	76
6. Záver	77

Úvod

Každý jednotlivец, ba aj celá spoločnosť by mala nielen poznať svoju minulosť, ale aj aktívne sa zapájať do jej zachovania a odovzdania budúcim pokoleniam. Časťou tejto histórie sú aj hrady ako doklad života a technickej zručnosti predchádzajúcich generácií. Ako také sú jedinečné, aj keď niektoré boli stavané podľa určitých schém a predstavujú zložitý organický celok, ktorý vznikol niekoľko storočným vývojom. Vo svojej podstate sa vyvíjajú doteraz - aj samovoľné chátranie predstavuje určitú vývojovú fázu hradu. Veď nejednen hrad takým pustnutím prešiel vo svojej histórii. Jeho následnú prestavbu potom s odstupom času nevnímame nijako negatívne, ale len ako ďalšiu stavebnú fázu. Tak aj súčasné opravy a prestavby, pokiaľ sú urobené citlivo, budú nasledujúce generácie vnímať ako súčasť histórie hradu. Napokon aj hrad Čabrad' spustol v druhej polovici 14. storočia a jeho následná obnova v 15. storočí nie je vnímaná negatívne - veď aj vďaka nej sa nám dochoval takmer až do súčasnosti. Nebyť zlovôle majiteľa, ktorý ho dal podpáliť začiatkom 19. storočia.

Tento predkladaný zámer obnovy, vypracovaný Združením RONDEL pre hrad Čabrad', predstavuje doplnenie a rozšírenie zámerov, vypracovaných v Štúdii obnovy (A. Loydl 2001), s aplikovaním vedomostí a skúseností, získaných počas archeologických výskumov na hrade a nových poznatkov z jeho histórie a sanačných prác, vykonávaných od roku 2002. Je zhrnutím základných cieľov združenia - zachovanie hmotnej podstaty hradu po stránke stavebno-historickej i estetickej. Zachovaním objektu a obmedzením rastu vegetácie v hrade sa zachovávajú aj životné podmienky plazov, ktoré sa tam vyskytujú.

Základ zámeru tvorí myšlienka zastrešenej ruiny, kde najhodnotnejšie a zachované objekty obsahujúce klenuté priestory sa po najnutnejšom zabezpečení zastrešia. Zabráni sa tým ďalšej deštrukcii architektúry zrážkovou vodou. Zastrešenie by sa delilo na dve kategórie – A) skryté pultové zastrešenie, neuplatňujúce sa v diaľkových pohľadoch a B) priznané zastrešenie stojacich konštrukcií, s konštrukciou a krytinou zvolenou tak, aby čiastočne napodobovali historický, prípadne historický blízky vzhľad krovu, no odborníkovi aby hneď bolo jasné, že ide o novotvar. Ako príklad podobných riešení uvádzame hrad Točník v Čechách alebo hrad Brumov a Sovinec na Morave. Tieto príklady sú však tiež len orientačné, keďže každý hrad si vyžaduje svoje osobitné riešenie prispôbené daným podmienkam.

Takto zabezpečené objekty vytvárajú predpoklad pre ďalšie možnosti využívania objektu, ktoré neboli v pôvodnej štúdii brané na zreteľ, ale vzhľadom na zvyšujúcu sa návštevnosť hradu a nutnosť zabezpečenia udržateľnosti rozvoja a priebežnej údržby hradného komplexu s minimalizovaním potreby externých zdrojov financovania, ich treba brať v úvahu.

Hrad by sme nemali vnímať ako mŕtvy organizmus, ale ako zoskupenie rôznych stavebných etáp, do ktorých by sa mali započítavať aj súčasné zásahy. Pretože pokiaľ rešpektujú zachovanie originálneho muriva a doplnením predlžujú jeho životnosť, nemôžu byť vnímané ako negatívny zásah, aj keď možno zmenia jeho výzor a vzhľad.

1.1 Všeobecný opis

História hradu je veľmi rozmanitá a zaujímavá. Územie hradu bolo súčasťou panstva rodu Huntovcov v už 10. storočí. Raritou je fakt, že na tomto území sú vlastne hrady dva – predchodca dnešnej Čabrade, hrad Hrádok-Litava (archeologicky doložené nálezy z 13.stor – 1/2 15.stor.) situovaný o pár kilometrov proti prúdu riečky, ktorý bol neskôr opustený a jeho funkciu prevzal hrad Litava-Čabrad'. Asi 100 rokov však existovali vedľa seba.

Najstaršie dochované zmienky o hrade Čabrad' (Litava) pochádzajú z r. 1342, kedy vznikol súpis panstva obsahujúci zmienku o dvoch hradoch s rovnakým názvom Lytua.

Hrad často menil majiteľov a bol zámienkou pre časté spory. Roku 1585 prešiel hrad rozsiahlou prestavbou pod vedením talianskeho staviteľa Giulia Ferrariho. Preto, aj keď ho Turci napadli (1585 a 1602), odolal. Znemožnil im tak postup s väčším vojskom smerom k banským mestám. Prispel tak k ich záchrane.

Roku 1622 hrad dostal Peter Kohári. V majetku jeho rodu bol potom až do svojho zániku v roku 1812, kedy ho podpálil posledný mužský potomok rodu. Zánik hradu prežila len hradná sýpka, ktorá slúžila svojmu účelu do 30. rokov 20. storočia. Na území panstva hradu boli situované dve sklárne. Z nich jedna fungovala až do začiatku 20. storočia a zaujímavá bola tým, že na tavenie skla používala ako jediná skláreň v Uhorsku hnedé uhlie.

1.2 Doteraz vykonané zásahy

Systematická záchrana hradu sa rozbehla v roku 2001, kedy po spracovaní prvej Štúdie obnovy sa začalo s prípravou projektov na jeho záchranu. V zime 2001-2002 sa osadila provizórna igelitová strecha na objekte 2. brány, kde sa začala vážne rozpadat' klenba prejazdu. V rokoch 2002-2004 sa realizovali zásahy na objekte 2. vstupnej brány a najbližšom okolí:

2002 – rekonštrukcia muriva branskej veže a nárožia štítovej hradby (južný bastión) pred portálom 2. brány. Osadila sa prvá konštrukcia krovu na bráne so sklonom 38st a s použitím krytiny Cembrit.

2003 – rekonštrukcia a škárovanie južného líca 1. bašty a jeho napojenia na 2. bránu.

2004 – rekonštrukcia muriva prístavby 2. brány, ako aj interiérového líca hradby, napájajúcej sa na severnú stenu 2. brány.

V roku 2006 došlo k poškodeniu krytiny na 2. vstupnej bráne.

V roku 2007 sa zmenila konštrukcia krovu na 2. bráne a zároveň vymenila krytina na umelý šindeľ. V dopĺňaní krytiny sa pokračovalo aj v nasledujúcom roku.

V roku 2008 sa realizovali drobné stavebné zásahy na 2. bráne a zamurovala sa kaverna v mieste styku steny horného hradu a JZ nárožia 3. brány. Z 3. brány sa čiastočne odstraňovala sutina.

V roku 2009 sa realizovali drobné stavebné zásahy, zamerané na riešenie havarijných situácií – stabilizovala sa klenba strielne v západnej bašte pri západnom paláci, domuroval sa otvor v klenbe vstupnej chodby do podzemia 3. brány a zrekonštruovala strieľňa v južnej stene 3. brány (exteriérová špaleta s klenbou). Zároveň sa v zásype klenby 3. brány osadila izolačná fólia, aby sa zabránilo zatekaniu vody do zásypu a cez klenbu.

V roku 2010 sa zrekonštruovali tri strieľňové otvory na bastióne horného hradu a zamurovala rozsiahla kaverna v nároží hlavnej veže.

V roku 2011 sa realizovali stavebné zásahy na západnej hradbe – preškárovalo sa interiérové líce hradby od nárožia 1. bašty smerom na sever a zamurovala veľká kaverna v jej exteriéri. Zrekonštruovali sa dve strielne. Zrekonštruovali sa aj sedílie v prejazde 2. brány.

V roku 2012 sa realizovali stavebné zásahy na opevnení – zamurovala kaverna v styku 1. bašty a západného opevnenia, v interiérovom líci štítovej hradby, jedna menšia kaverna v interiéri 1. bašty a čeladníku. Zrekonštruovali sa štyri strielne vo východnom opevnení a čeladníku. Zrealizovala sa pultová strecha v interiéri 3. brány.

V roku 2013 sa zamurovala kaverna v nároží objektu na nádvorí horného hradu, doplnilo líce interiérovej steny východného paláca, zamurovala kaverna otvoru v interiéri 3. brány. Realizoval sa archeologický výskum v interiéri 2. brány v prístavbe a v exteriéri 3. brány. V prístavbe 2. brány sa zrealizovala 1/3 stropu a jeho provizórne zastrešenie.

V roku 2014 sa realizovala záchrana objektu sýpky, kde sa domurovali kaverny, okenné otvory a zrealizovala pultová striedka nad pivničkou. Zároveň prebiehal archeologický výskum 3. brány. Dokončilo sa provizórne zastrešenie prístavby 2. brány.

V roku 2015 sa sanoval objekt severného paláca, kde sa zrekonštruovalo základové murivo v mieste otvoru a následne sa domurovala časť špalety, domurovali sa tiež drobné okolité kaverny. Zrealizoval sa archeologický výskum interiéru 3. brány.

V roku 2016 sa pokračovalo na sanácii severného paláca – dokončil sa vstupný otvor a zrekonštruovalo okno v západnej stene, domurovali sa dve kaverny v exteriéri. Tiež sa zamurovala kaverna vo vstupnej chodbe do podzemia 3. brány. Pokračovalo sa a archeologickom výskume 3. brány. Odstránila sa sutina z prístupovej cesty k 3. bráne. Doplnilo sa murivo v južnej stene 3. brány po úroveň portálu a zrealizovali sa 6ks kamenných kvádrov portálu z umelého kameňa.

1.3 Definovanie konečného stavu a celkový zámer využitia objektu

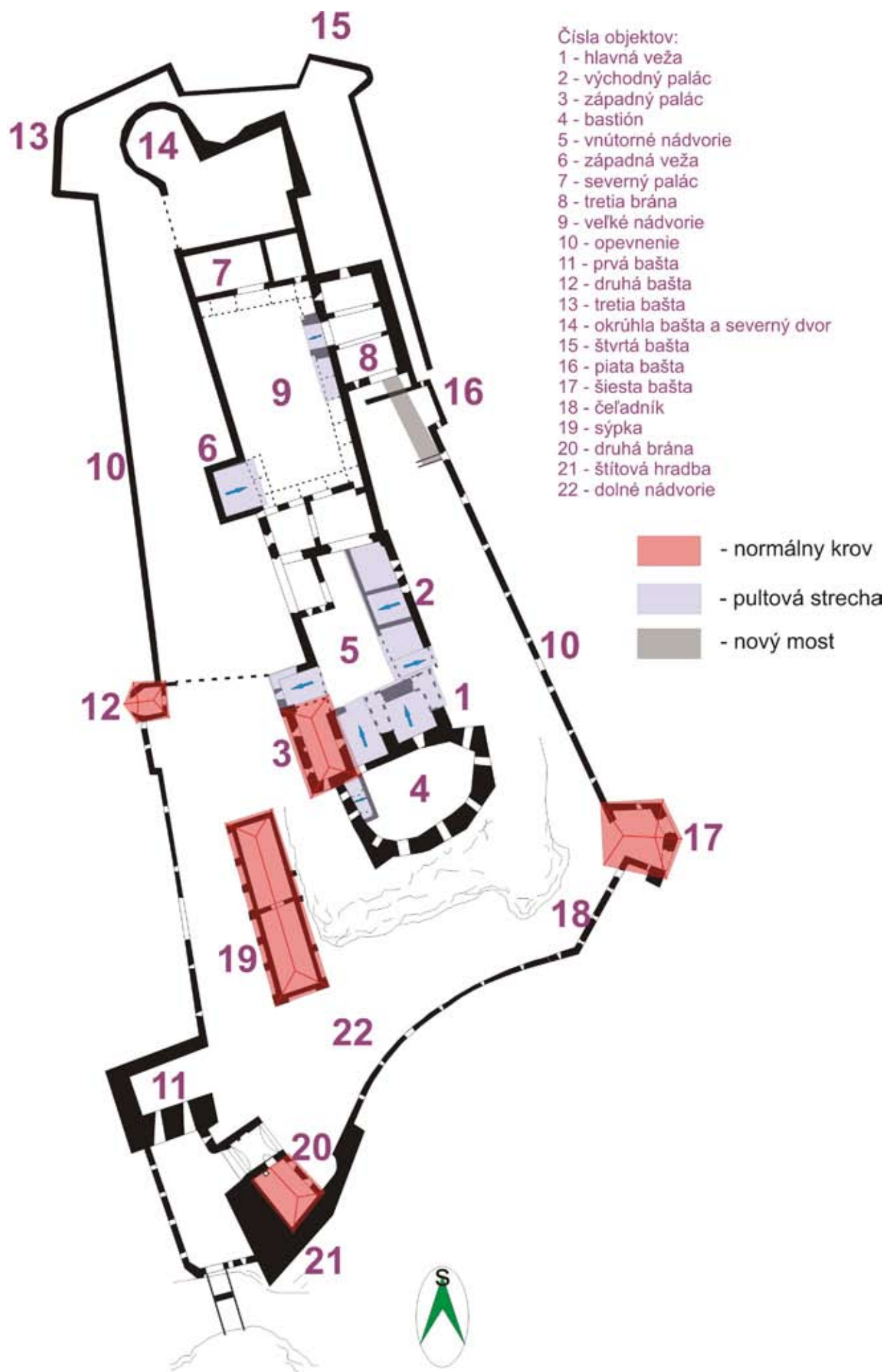
Dosiahnutie konečného stavu objektu je beh na dlhé trate, ale definícia je taká, že by sa mali stabilizovať všetky nadzemné konštrukcie objektov a hradieb – preškárovať, zakonzervovať koruny murív, doplniť kaverny a statické poruchy. Objekty, ktoré je možné s minimom zásahov prispôbiť na využitie by sa zastrešili, či už pultovými strechami, alebo normálnym krovom, zväčša riešeným samonosne s minimom zásahov do pôvodného muriva. Zastrešenie by mali dostať všetky objekty, ktoré ukrývajú klenuté priestory, aby sa zabránilo degradácii klenieb zrážkovou vodou.

Hrad, ako kultúrna pamiatka by mal patriť všetkým – preto nie je úmyslom uzatvárať ho a spoplatňovať vstup do neho. Výnimku by tvorili len vybrané zrekonštruované priestory, kde by bola napríklad inštalovaná expozícia a zo vstupného by sa platil dozorca, správca objektu, starajúci sa o bezpečnosť návštevníkov, poriadok a priebežnú údržbu objektu. Vzhľadom na prírodné hodnoty hradného areálu, je žiaduce, aby ubytovacie, stravovacie a iné zázemie bolo vybudované mimo jeho areál – ideálne v spolupráci s okolitými podnikateľmi, či obcami, prestavbou okolitých lazov a samôt.

2. Zámer obnovy

Rozdelenie objektu

Pre ľahšiu orientáciu sme hrad rozdelili na samostatné objekty, ktoré sa opisujú zvlášť. Poradie, ako sú tu uvádzané, nie je poradím, v akom budú objekty riešené. To sa bude odvíjať skôr z ich technického stavu a priorít záchrany. Tak isto sa obnova môže rozdeliť na niekoľko etáp, kedy sa prioritne vyrieši určitá časť, následne sa bude pracovať na inom objekte a k predchádzajúcemu sa vrátime až neskôr. Tak isto sa môže vyskytnúť provizorium – medzistupeň, kedy sa napríklad urobí nejaká dočasná konštrukcia, odvádzajúca vodu a po záchrane iného objektu sa k nej vrátime a prerobí sa na definitívny krov.

2.1 Hlavná veža

Súčasný stav:

Z hlavnej veže sa zachovala južná stena do výšky polovice 5. podlažia. V jej ploche sa nachádza dokopy 6 okenných otvorov. Z bočných stien (východnej a západnej) sa zachovali fragmenty, napojené na zachovanú južnú stenu. Steny sa utrhli na špalette okenných otvorov. Zo severnej steny je zachovaný najmenší fragment, čiastočne pochovaný v sutinách. Je v nej zachovaná gotická rozeta bývalej kaplnky a vstup do prvého podlažia – pivnice, ktorá bola pôvodne asi dvojúrovňová.

Zámer obnovy:

Všetky zachované murivá by sa mali preškárovať a doplniť drobné kaverny. Najviac zvetraná koruna muriva by sa mala spevniť, prípadne premurovať (konečné rozhodnutie bude závisieť od skutočného stavu muriva). Zachované polovice okien v južnej stene by sa mali obmurovať tak, aby sa zabránilo ich úplnej deštrukcii, prípadne sa môže doplniť klenba otvorov tak, aby sa zabránilo zatekaniu na parapet otvorov. Východná a západná stena by sa mala doplniť na spodnej časti tak, aby sa z nich vytvoril oporný múr pre južnú stenu – zhruba do výšky bývalých okenných otvorov v úrovni 4. podlažia. Severná stena by sa iba nadmurovala ochrannou čiapkou (stratené murivo) a preškáruje.

Súčasťou obnovy by bolo aj vypratanie sutín z interiéru – konkrétne z pivnice (1. podlažia) a z bývalej kaplnky (2. podlažie), ako aj najbližšieho exteriéru zo severnej a západnej strany.

Zachovaná klenba suterénu (1. podlažia), ktorá má ešte viditeľné odtlačky dreveného debnenia od jej výstavby, by sa ochránila krycou pultovou strieškou, ktorá by mala spád smerom do nádvorja, na sever. Odvodnená by bola strešným žľabom, zvedeným na východný svah – ideálne do potrubia, zakopaného do sutiny a vyvedeného cez výpadnú bráničku vo východnom opevnení mimo hrad do vsakovacej jamy. Konštrukcia krovu by bola samonosná – na zásype klenby by bol položený spodný rám, z ktorého by boli vedené stojky, nesúce horný väzný rám s krokvmi. Časť konštrukcie môže byť kotevná do nadmurovky severnej steny. Prípadné voľné priestory bočných stien, pokiaľ by ich nekrylo murivo by sa mohli vyplniť drevenou výplňou, či už dosiek, alebo guľatinou, tak, že by náznakovo vytvárali a dopĺňali objem hmoty hlavnej veže. Zároveň by to vytváralo ochranu proti podfúknutiu strechy pri silnom vetre.

Súčasťou tejto obnovy by bolo pokračovanie strechy aj nad klenutým priestorom západne od hlavnej veže – medzi vežou a západným palácom. Kedysi tu bol krátky obytný trakt, z ktorého sa zachoval odtlačok strechy v omietke západnej steny veže. Novo riešené zastrešenie by však bolo nižšie, zhruba v úrovni zachovaného muriva medzi traktom a bastiónom. Konštrukcia by bola samonosná, postavená na ráme, položenom na zásype klenby, z ktorého by boli vedené stojky, nesúce horný rám a krokvy. Popod túto strechu by sa vstupovalo do bastiónu a aj cez dvere do západného paláca. Strecha by bola čisto funkčná, zabraňujúca premokaniu zachovanej klenby podzemia. Odvodnenie by bolo napojené na odvodnenie hlavnej veže.

Krytina pri oboch strechách by mohla byť tvorená plastovým šindľom Eureka, ktorý je už použitý na streche 2. vstupnej brány, prípadne je ešte možnosť použiť PVC strešnú fóliu, ale táto alternatíva je vizuálne rušivejšia. Použitie bitumenovej krytiny nie je najvhodnejšie, nakoľko v zime krehne a praská, čoho dôsledkom je pretekajúca voda. V lete sa zase veľmi rozteká. Zároveň je z navrhovaných krytín najťažšia, čo zvyšuje spotrebu reziva na krov a zaťažuje ho. Použitie plechu je diskutabilné, ale nie nerealizovateľné. Len by sa asi muselo rátať s bleskozvodmi.

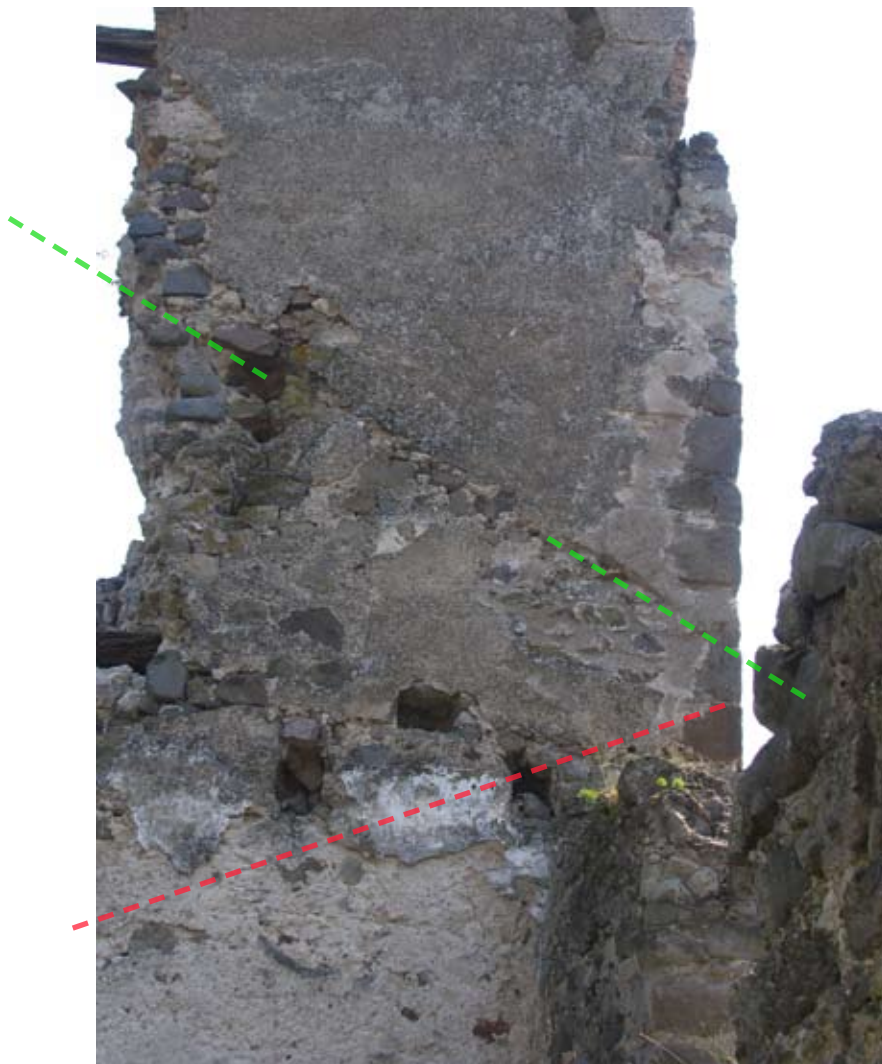
Vstup do suterénu by sa uzavrel mrežou, prípadne inou zábranou proti vniknutiu nepovolaných osôb, nakoľko je toto podzemie využívané ako zimovisko netopierov.

A: Južná stena hlavnej veže z exteriéru

B: Prvé podlažie veže so zachovanou klenbou, v západnej stene je pôvodný vetrák.

A: Západná stena hlavnej veže z exteriéru, pristavaný obytný trakt.
zelenou je naznačený povodný sklon strechy objektu, červenou navrhovaná pultová strecha.

B: Rozetové okno pôvodnej kaplnky v severnej stene veže, pod ním sa nachádza vstup do podzemia.

A: Hlavná veža zo severu, pohľad z nádvorja.
Hnedou farbou je naznačené riešenie pultových striech, červenou doplnenie muriva, žltou prerušovanou čiarou zamýšľané odstránenie sutín.

B: Obytná prístavba západne od hlavnej veže pri pohľade z bastiónu.
Červenou čiarou je naznačená výška, kde by začínala pultová strecha

2.2 Východný palác

Súčasný stav:

Východný palác leží severne od hlavnej veže, na ktorú sa pôvodne priamo napájal a vytváral hlavný, reprezentačný, obytný trakt so štyrmi podlažiami. Zachovala sa z nej hlavne východná stena, v ktorej sú mnohé okenné otvory, prevét a jedno komínové teleso. V časti napojenia na hlavnú vežu je deštruovaná jej zrútenou časťou. Nádvojná, západná, stena je zachovaná do úrovne 2. podlažia. Je dosť rozrušená eróziou a vyžaduje rozsiahly zásah, aby sa zachovala jej hmota. Sú v nej viditeľné otvory vstupov a okien. Z väčšej časti je zavalená sutinami. V paláci sú viditeľné aj časti interiérových priečok, ktoré rozdeľovali palác na samostatné miestnosti. V suteréne paláca je zachovaná veľká klenutá miestnosť, ktorá slúži ako zimovisko netopierov. Prístupná je otvorom v základoch paláca, prerazeným v brale v južnej stene z pivnice hlavnej veže. Pôvodný vstup z nádvorja je zamurovaný. Ďalšia klenutá miestnosť menších rozmerov je situovaná na severnom konci paláca. Prístupná je prerazenou dierou v klenbe a z väčšej časti zasypaná sutinou.

Zámer obnovy:

Budova vyžaduje rozsiahle stavebné zásahy, doplnenia, ktoré by stabilizovali zachované konštrukcie. Ide hlavne o spevnenie koruny východnej steny, spolu s rekonštrukciou a opravou klenieb okenných otvorov a fixovaním kamenných ostien okien. Tak isto by sa mal nanovo zrekonštruovať oblúk bývalého arkiera tak, aby sa spojila časť muriva, ktorá sa jeho deštrukciou na jar 2016 oddelila od zvyšku východnej steny. Západná stena vyžaduje hĺbkové preškárovanie a doplnenie malty, zafixovanie kamenných architektonických článkov a nadmurovanie krycieho muriva, ktoré stenu spevní a ochráni.

V interiéri paláca by mal prebehnúť archeologický výskum, ktorý prinesie dôležité poznatky o jeho vývoji a nálezoch, spresní jeho dispozíciu a zároveň sa tým odľahčí zaťaženie klenby suterénu, čo momentálne predstavuje cca 2-3m sutín. Úroveň jej odstránenia odhadujeme na podlahovú výšku 3. podlažia, prípadne v polovici výšky 2. podlažia. Záleží od výsledkov výskumu. Tak isto by sa mohla čiastočne odstrániť sutina z exteriéru západnej steny, z nádvorja. Odhadom o cca 1m, prípadne podľa výsledkov výskumu a potreby.

Odvodnenie objektu by mohlo byť riešené samonosnou pultovou strechou v úrovni 3. podlažia, konštrukčne riešenou ako pri hlavnej veži. Zvod vody by sa napájal na spoločné potrubie vyvedené na východ. Nad murivom západnej steny by sa mohla urobiť výplň z dosiek, či guľatiny tak, aby sa scelila stena 3. podlažia, s naznačením okenných otvorov. Výška tejto výplne je odhadom 1,5m. V paláci by tak vzniklo jedno využiteľné podlažie, slúžiace ako expozícia, prípadne na kultúrne akcie. Hlavným prínosom pultovej strechy je odvodnenie zasypania klenby suterénu a jej ochrana, ako aj ochrana zachovaných omietkových vrstiev v interiéri paláca.

Vzhľadom na takmer kompaktnú výšku východnej steny sa môže uvažovať nad možnosťou osadenia malej krycej striešky na korunu múru tak, aby nezatekalo do konštrukcie muriva. Zabráni sa tak degradácii najcennejšej časti hradu, muriva, ktoré bude vytrčať nad pultovou strechou paláca. Ako krytinu navrhujeme plastový šindel Eureko, prípadne PVC fóliu či plech.

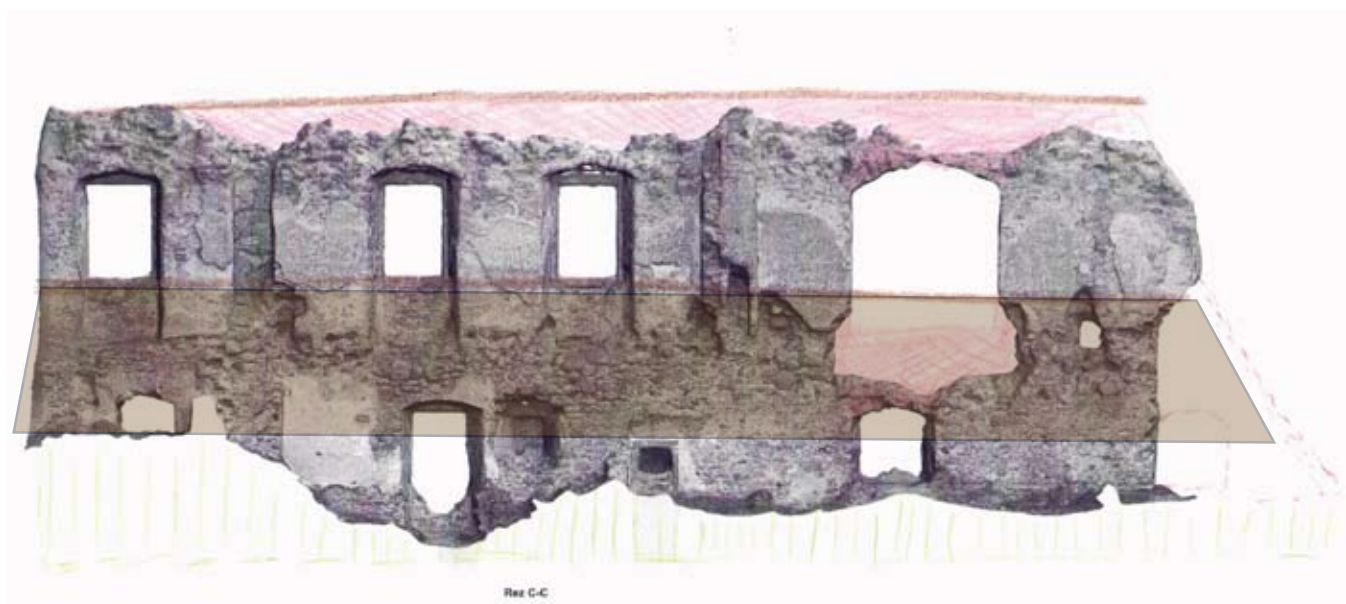
A: Východný palác.

Pohľad na interiérovú stranu východnej steny so vstupom do prevétu a komínovým telesom

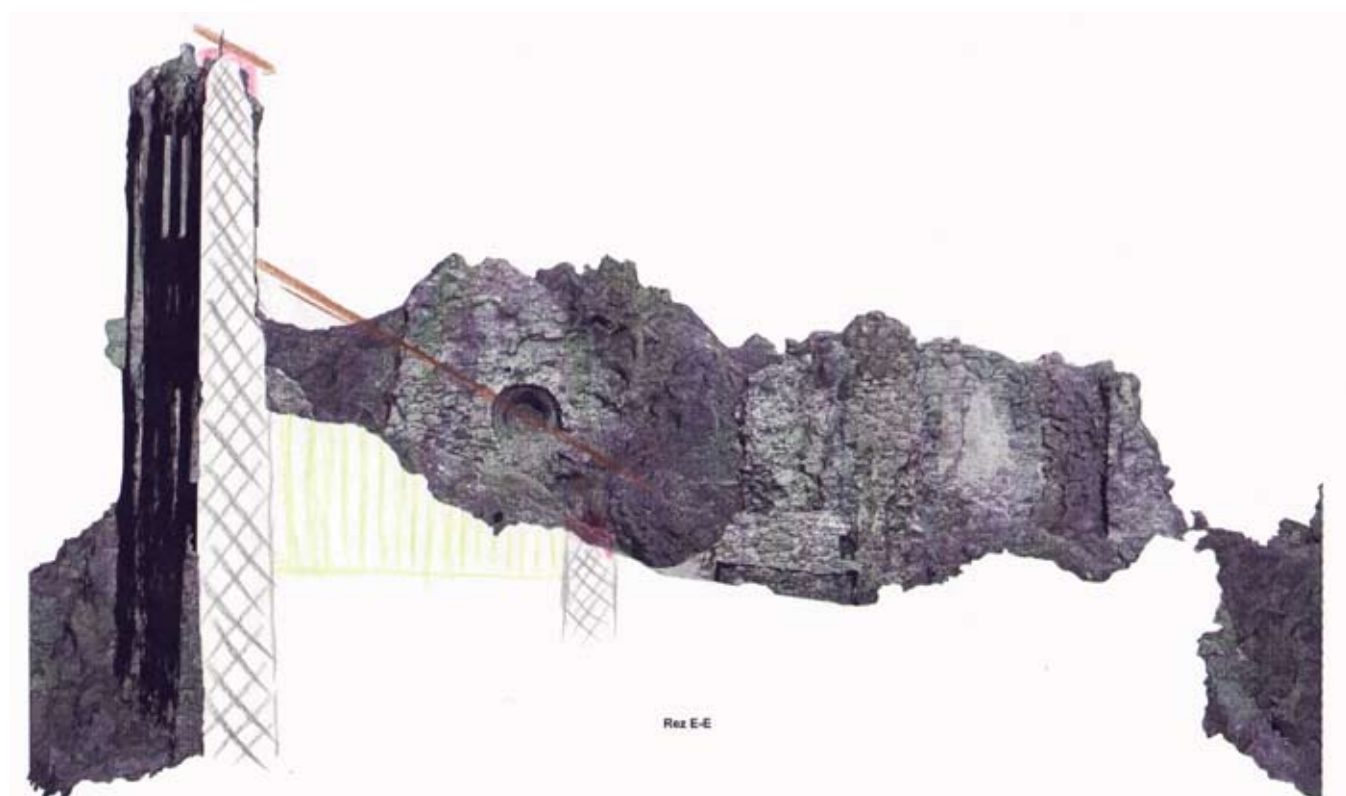
B: Východný palác.

Východná stena paláca z exteriéru. Červenou farbou vyznačený rozsah zamýšľaných dostavieb.

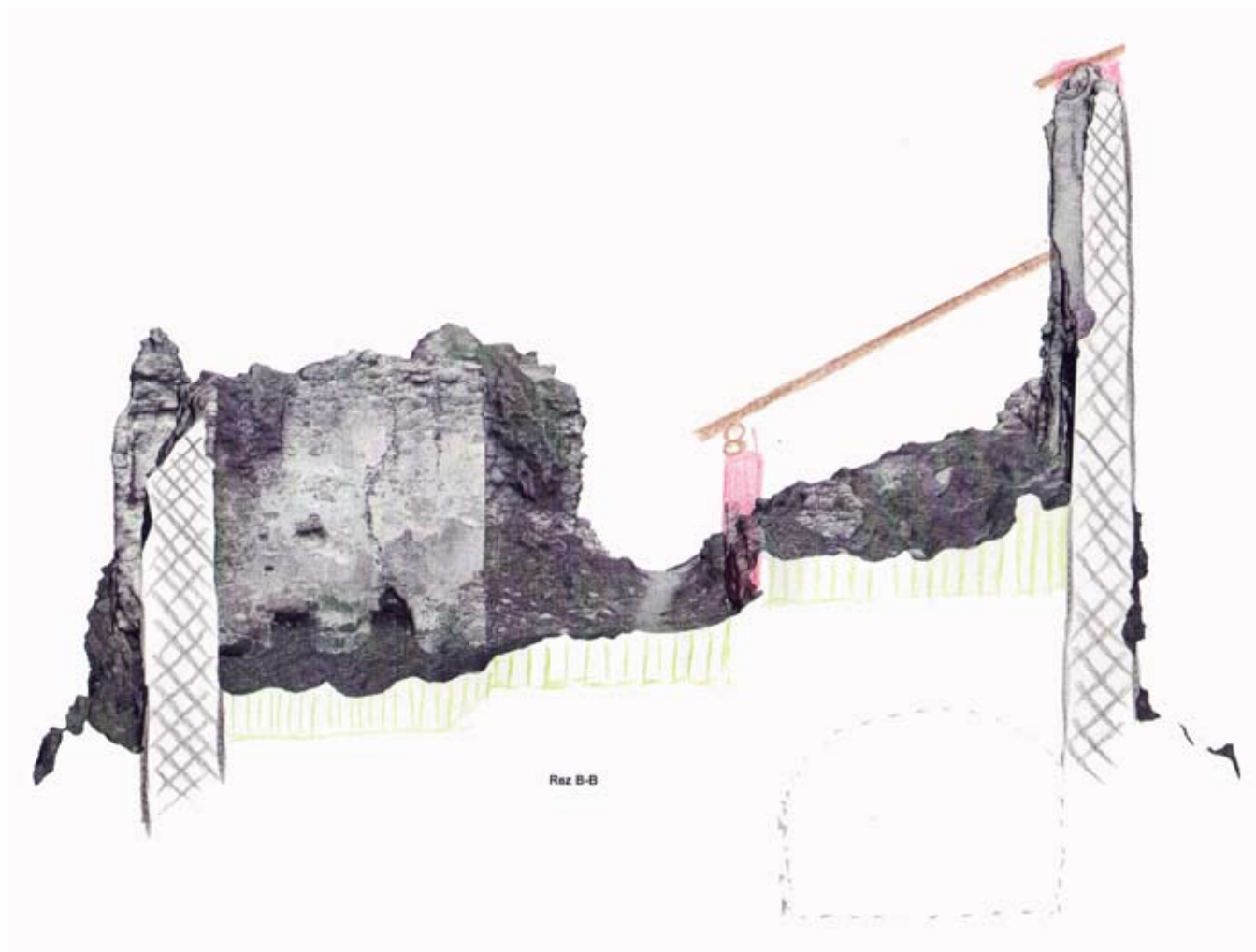
A: Východný palác.

Pohľad inetriér paláca - červenou farbou sú vyznačené zamýšľané opravy, zelenou šrafúrou odstránenie sutín, hnedá farba vyznačuje pultovú strechu. Koruna múru je tiež krytá malou striedkou

B: Východný palác.

Rez palácom s vyznačením umiestnenia pultovej strechy a zelenou farbou zamýšľaného odstránenia sutín

A: Východný palác.

Rez palácom s vyznačením polohy pultovej strechy. Zelenou farbou je vyznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín.

B: Východný palác.

Pohľad na interiér východného paláca - súčasný stav z roku 2016

2.3 Západný palác

Súčasný stav:

Západný palác je spolu so sýpkou, 3. a 2. bránou najlepšie zachovaná stavba na hrade. Jeho tri obvodové steny stoja takmer do pôvodnej výšky, štvrtá, ktorá sa napájala na jednu z bášt horného hradu sa zrútila. Palác pôvodne vznikol pristavaním k obvodovému opevneniu horného hradu. Zachovali sa v ňom zaujímavé konštrukčné detaily – pôvodný prevet vo výklenku južnej steny, tehlové klenby okenných otvorov na hornom podlaží, pôvodné omietky a rôzne nápisy na nich, ktoré tam zanechali návštevníci hradu v 19. storočí a pod.

Vplyvom poveternosti pomaly dochádza k deštrukcii koruny muriva, trpia hlavne tehlové klenby okenných otvorov, na ktorých je badateľný rozsiahly úbytok hmoty. Tak isto zadržiavaním vody v zásype suterénu dochádza k jej priesakom cez základové murivo, jeho zavíhaniu a vyplavovaniu malty za vzniku kavern.

Najviac je poškodené murivo pôvodnej západnej bašty, ktoré bolo dosť nekvalitne murované a zjavne už v historickej dobe opravované.

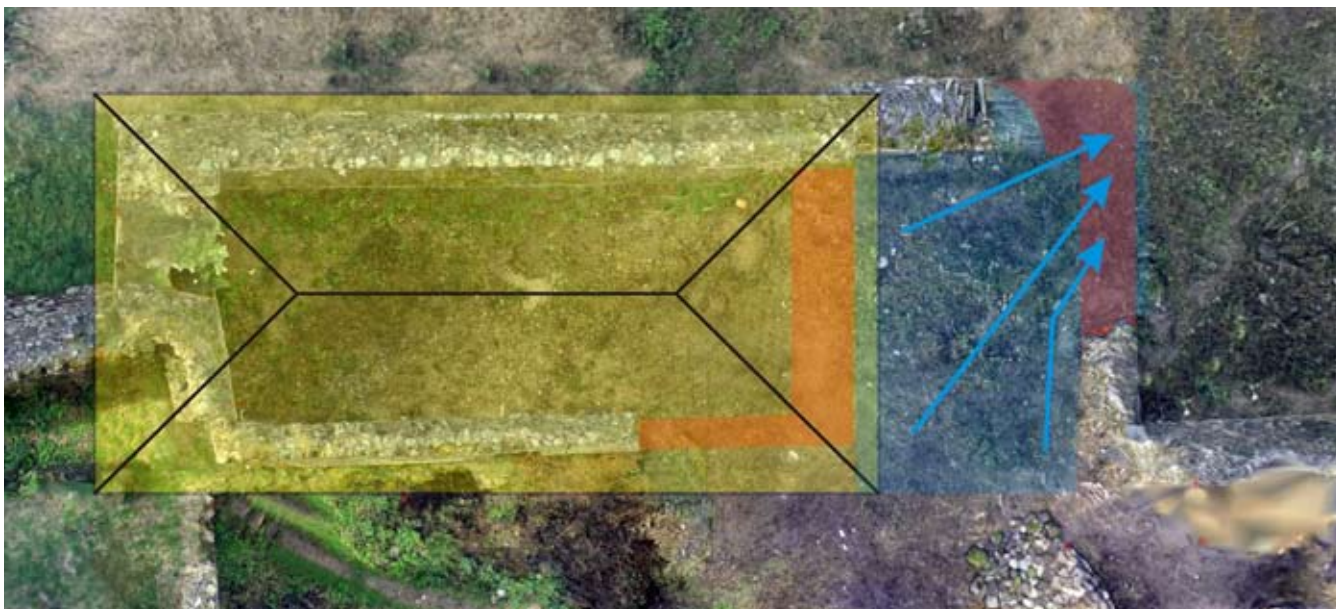
Do paláca sa vstupovalo dvermi z krátkeho obytného krídla napojeného na západnú stenu hlavnej veže.

Zámer obnovy.

Vzhľadom na rozsah zachovania, množstvo pôvodných detailov a ich ohrozenia, zamýšľame kompletnú rekonštrukciu paláca s osadením valbovej strechy, krytej plastovým šindľom Eureka. V interiéri by sa zrekonštruovali aj pôvodné drevené stropy, v ktorých by bolo umiestnené drevené schodisko do vyšších podlaží. Priestor by slúžil ako dôstojná archeologická expozícia, so zapožičanými nálezmi z výskumu. Tie sú momentálne uschované v skladoch AÚ SAV, časom by mali byť prevedené do múzea v Krupine.

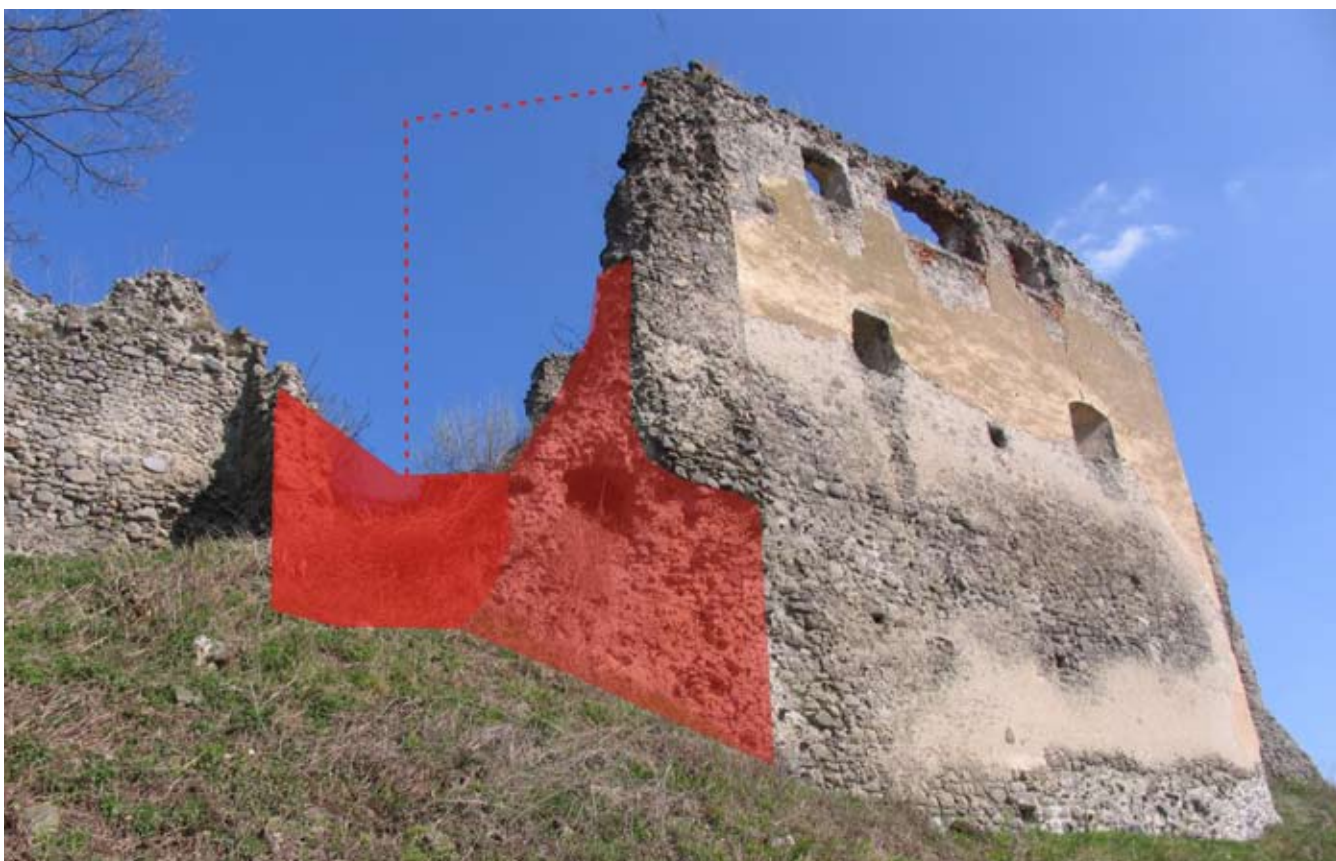
Rekonštrukcia objektu by mohla byť etapovitá – aby sa zamedzilo vážnejším poškodeniam, môže sa najprv osadiť jednoduchá provizórna strecha, ktorá bude kryť aj koruny muriva. Až neskôr sa potom môže po stabilizácii ostatných častí hradu pristúpiť k jej výmene za riadny krov. Až po jeho dobudovaní by sa pokračovalo v tvorbe stropov, výplní okien a domurovaní chýbajúcej severnej steny.

Chýbajúca severná stena by sa zrekonštruovala v mieste interiérovej priečky, tam kde sa budova napája na baštu opevnenia. Samotná bašta by sa len vypratala od sutiny, doplnilo by sa rozpadnuté murivo v severnej stene, ale iba do výšky posledného zachovaného okna v západnej stene. Od nej by sa šikmo hore domurovala stena tak, že by čiastočne tvorila oporný pilier nárožia paláca. Bašta by mala samostatnú pultovú striešku s nízkym sklonom, odvádzajúcu vodu mimo interiér, aby nedochádzalo k vyplavovaniu už i tak nesúdržnej malty v základoch. Ako krytinu na túto pultovú striešku, vzhľadom na jej sklon by sme použili PVC strešnú fóliu, sivej farby. Strecha by bola pravdepodobne spádovaná z juhu na sever – preč od západného paláca, pohľadovo čiastočne skrytá za „oporným“ pilierom.

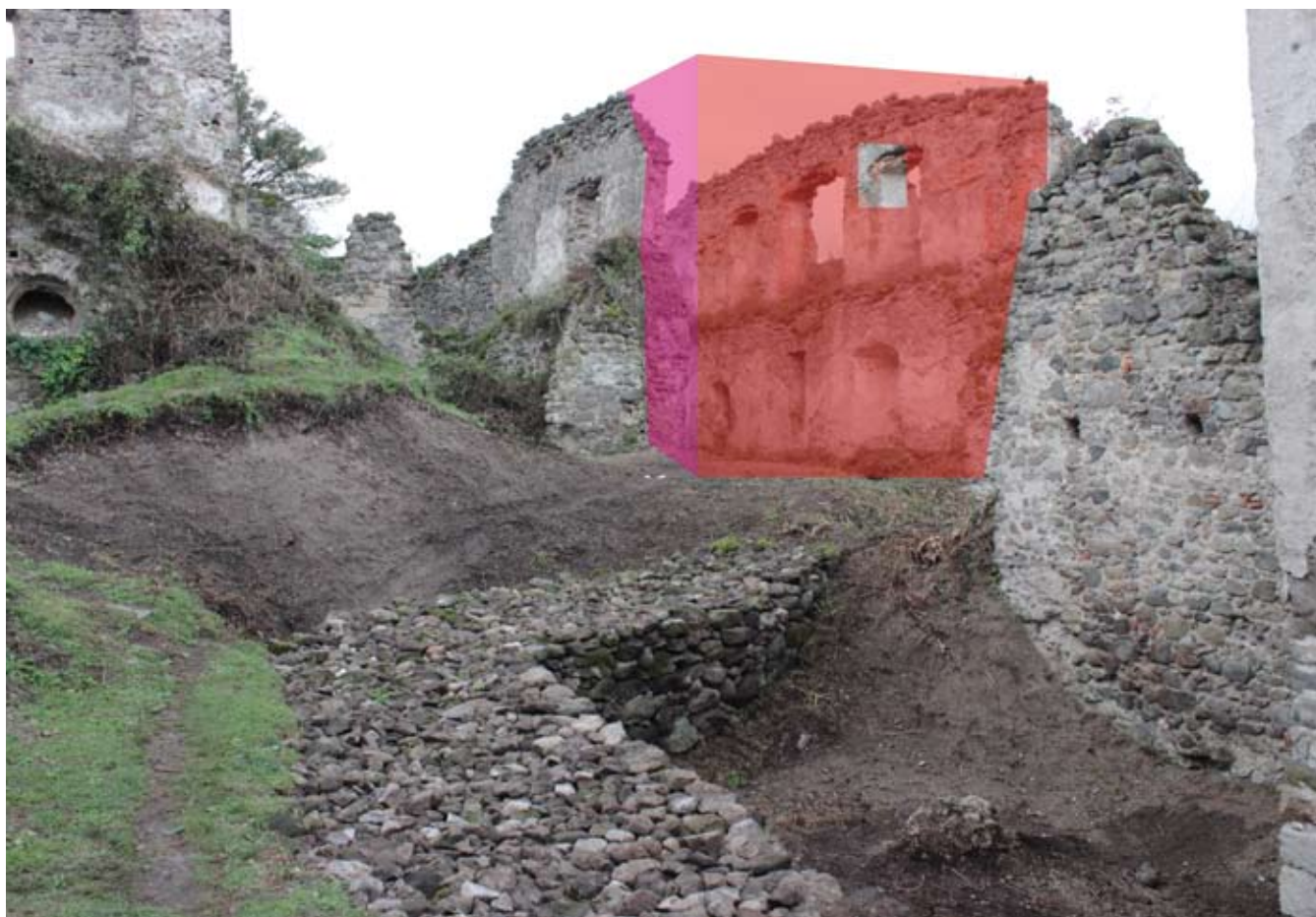
A: Západný palác.

Pôdorys západného paláca na ortofoto snímku, Žltou farbou je vyznačený tvar a rozsah valbovej strechy, modrou pultové prestrešenie západnej bašty a smer odvodu vody z nej, červenou doplnené murivo.

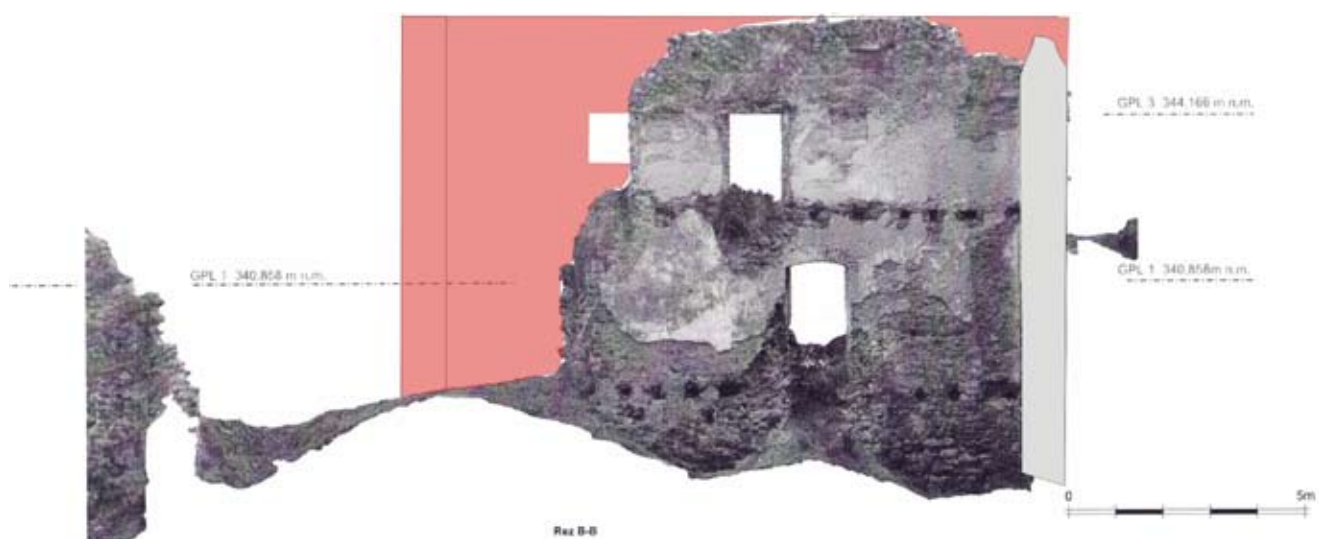
B: Západný palác.

Silnou červenou farbou vyznačené množstvo doplnenia muriva v západnej bašte napojenej na palác a slabšou domurovanie líca, prerušovaná čiara naznačuje doplnenú severnú stenu paláca.

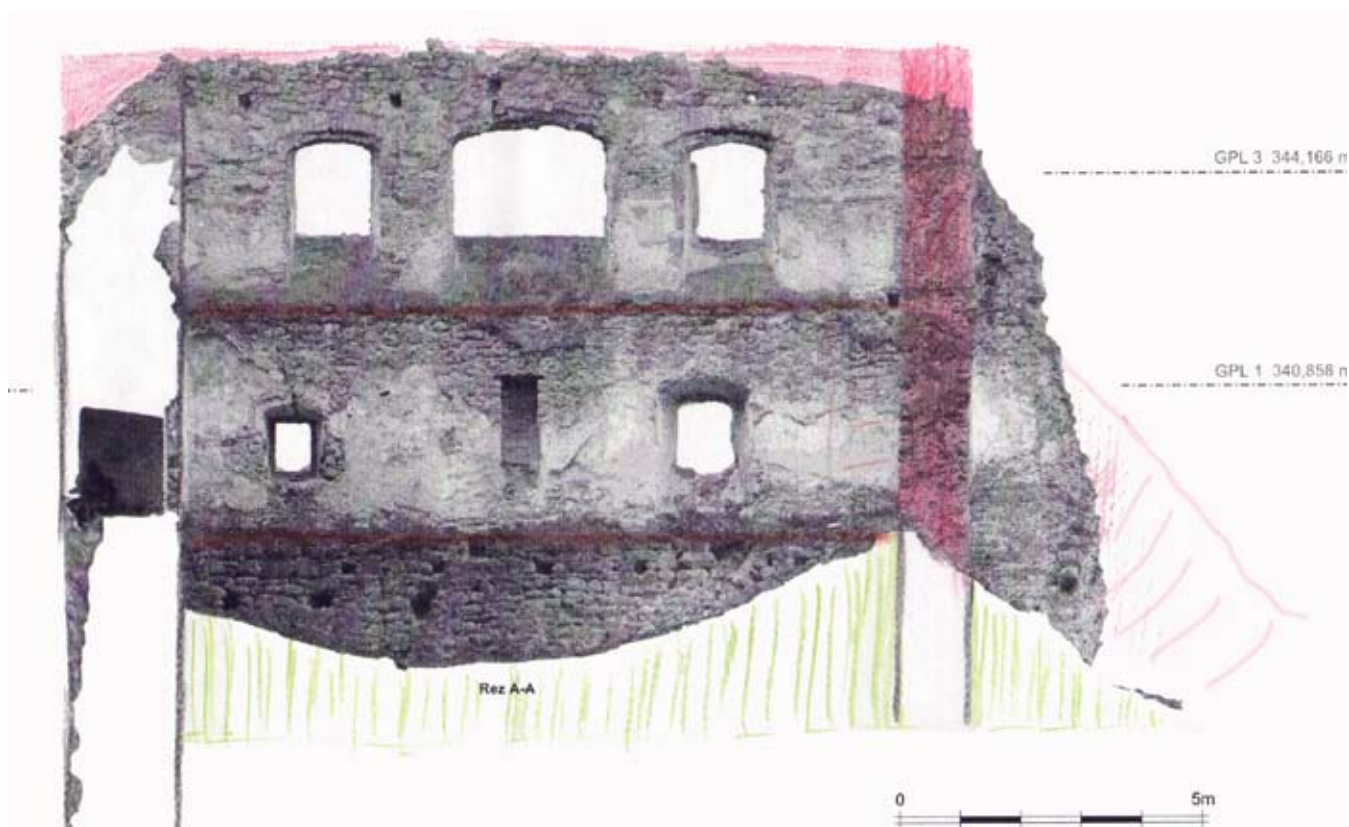
A: Západný palác.

Naznačenie doplnenia objemu muriva severnej steny paláca.

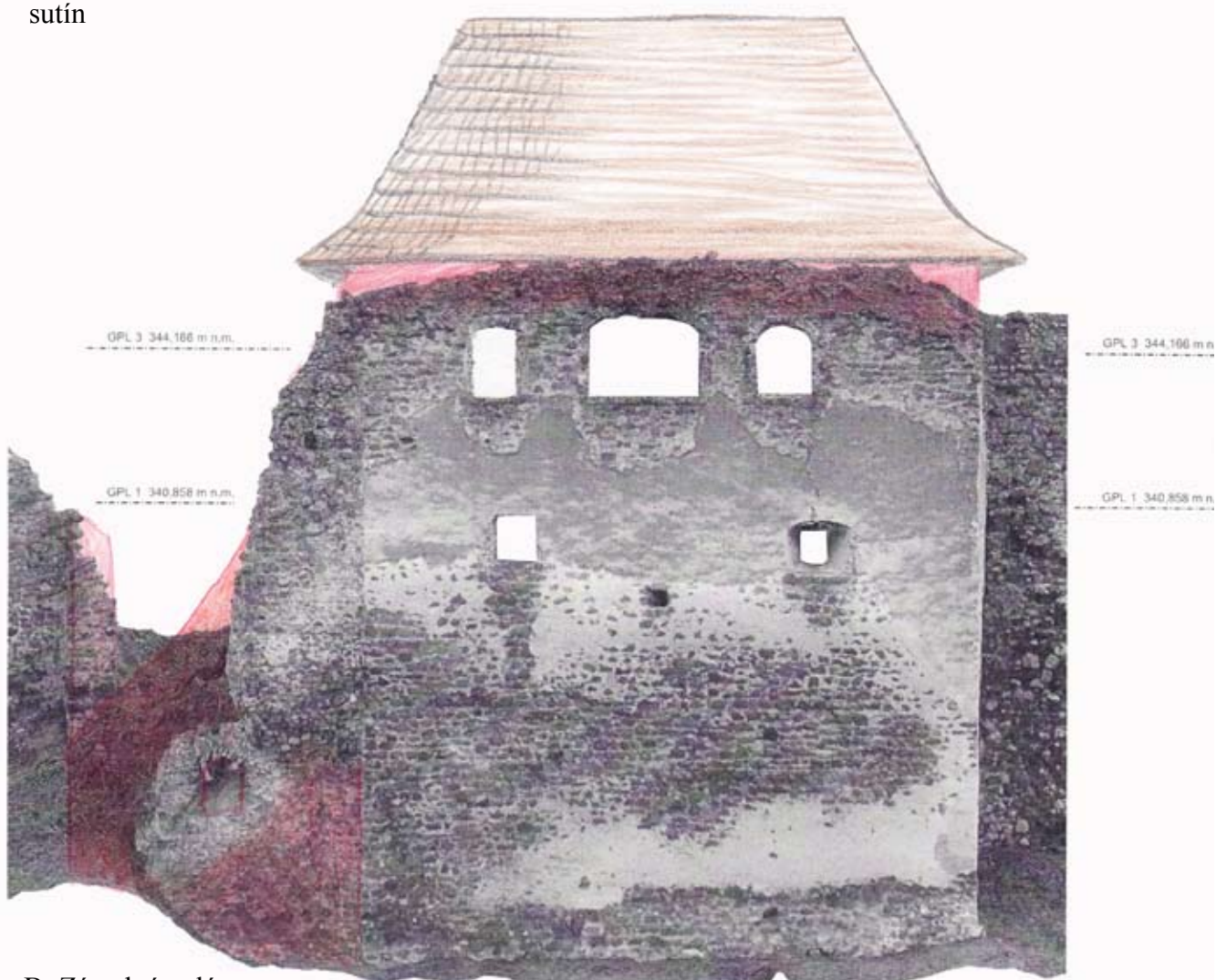
B: Západný palác.

Naznačenie objemu doplnenia objemu východnej steny paláca

A: Západný palác.

Naznačenie doplnenia objemu muriva západnej steny paláca. Rez interiérom. Zelenou odstránenie sutín

B: Západný palác.

Pohľadová štúdia paláca so strechou zo západu.

2.4 Bastión

Súčasný stav:

Bastión horného hradu je veľmi vyhľadávaným vyhliadkovým a odpočinkovým miestom návštevníkov hradu. Z južnej strany sa primkyna k hlavnej veži, ktorú chráni svojou hmotou. Tvorí ho obvodová hradba so strieľňami, ktorá je do značnej výšky vyplnená zásypom. V západnej časti je situovaná malá miestnosť, pôvodne s valenou klenbou. Inak je bez viditeľnej zástavby. V roku 2010 tu prebehli drobné stavebné zásahy – zrekonštruovali sa dve strieľne, jedna smerujúca k 3. bráne, druhá na 6. baštu. Čiastočne sa zrekonštruovala strieľňa s výhľadom na hlavný hrebeň, kde bola rozsiahla kaverna pod zachovanou korunou múru.

Stav muriva je rôzny, čiastočne uspokojivý. Koruny murív budú vyžadovať spevnenie a doplnenie. Tak isto by sa mohli doplniť ďalšie dve strieľne, ktoré sa medzičasom už rozpadli. Ďalšia má ešte zachovanú klenbu, no čiastočne narušenú.

Zámer obnovy:

Samotné murivo bastiónu vyžaduje minimum zásahov. Hlavne by vyžadovalo spevnenie a prípadné doplnenie koruny muriva, prípadne jeho izoláciu proti vode (ílová, zatrávnená, prípadne malá strieška). Taktiež by sa mohli zrekonštruovať dve strieľne, ktoré sú už momentálne bez zaklenutia. Na tretej treba čiastočne doplniť murivo klenby. Jej doplnením a nadmurovaním by sa predĺžila jej životnosť. Ťažkým orieškom je zvyšok po miestnosti pri západnej stene. Určitou možnosťou by bolo jej zaklenutie s kamennou klenbou, na ktorej by bola buď pultová strieška, alebo ílová zatrávnená izolácia. Prípadne sa strieška urobí bez rekonštrukcie klenby.

Tak isto by bolo vhodné riešiť odvodnenie priestoru, nakoľko hlavne v západnej stene vidno rozsiahly vlhký tmavý flak k exteriéri muriva. Hrozí tak jeho postupná degradácia a zosypanie.

Vysunuté nárožie bastiónu tiež vyžaduje drobné doplnenia kavern.

Priestor by zostal naďalej voľne prístupný pre návštevníkov, mohli by tu mať umiestnené lavičky z prírodného materiálu, kde by si mohli posedieť a oddýchnuť.

Javor, rastúci v priestore bastiónu bude vyžadovať občasný rez, aby neprerástol do väčších rozmerov, ako je vhodné.

A: Bastión horného hradu.

Pohľad z exteriéru. V západnej stene vidno rozsah zavĺhania muriva (tmavý fľak).

B: Bastión horného hradu.

Strieľňa a bývalý zaklenutý priestor na západnej strane..

A: Bastión horného hradu.

Jedna zo strielní v bastióne vyžadujúcich doplnenie muriva.

B: Bastión horného hradu.

SNaznačenie rozsahu doplnenia klenby nad miestnosťou a jej prekrytia. Zelenou a žltou čiarou naznačený priebeh zastrešenia západného paláca a prístavby obytnej veže.

2.5 Vnútorné nádvorie

Súčasný stav:

Vnútorné nádvorie horného hradu obkolesujú objekty hlavnej veže, východného a západného paláca. Do neho je vstavaná malá budova, pristavaná k západnej hradbe. Južne pred ňou, v mieste kde je nádvorie najširšie, je na starých plánoch kreslená studňa, alebo cisterna. Nádvorie je momentálne pochované pod asi 3-4m hrubou vrstvou sutiny, ktorá sa tam zosunula z rozpadnutej nádvornej steny východného paláca a severnej steny hlavnej veže.

Zámer obnovy:

Množstvo sutiny by sa mohlo na nádvorí znížiť. V prvej etape na úroveň najnižšieho miesta v nádvorí, aby sa mohli zakonzervovať murivá východného paláca a hlavnej veže. Tak isto bude treba zakonzervovať murivá vstavanej budovy pri západnej hradbe. V nej treba doplniť priebeh hradby tak, aby sa uzavrela medzera v opevnení a uzavrel sa horný hrad. Prekonávanie výškových rozdielov v komunikácii cez nádvorie by sa riešilo až na základe zistených výškových rozdielov – pravdepodobne sa bude riešiť drevenými schodmi, prípadne z nasucho kladených kameňov, alebo sa podarí spriechniť niektorý z pôvodných otvorov cez murivá. Ide hlavne o priechod zo 4. brány a vstup do bastiónu. Je možné, že sa zachová viac úrovňové terasovité rozloženie. V mieste predpokladanej studne by bolo vhodné urobiť archeologický výskum, ktorý by ju potvrdil, či vyvrátil. Nevylučujeme ani možnosť jej vyčistenia a sfunkčnenia.

A: Vnútorné nádvorie.

Pohľad na juh - červenou je naznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín, ak to situácia po odkrytí dovoľí, môže sa odstrániť aj terasa so skládkou kameňa.

B: Vnútorné nádvorie.

Pohľad na západ - červenou je naznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín, ak to situácia po odkrytí dovoľí, môže sa odstrániť až po najnižší bod označený žltým krúžkom.

2.6 Západná veža

Súčasný stav:

Je to jedna z bášť, chrániacich prvé predhradie zo západnej strany. Čiastočne nadväzuje na objekt 4. brány. Pôvodne mala 4 podlažia, z toho prvé je zahĺbené do skalného masívu. Bývala zaklenutá valenými klenbami, ktoré sa zrútili. Zachovala sa už len posledná, ktorá tvorí strop prvého podlažia- suterénu. Na nej je cca 2m sutín. Západná veža je jedna z najviac staticky narušených objektov a pravdepodobne bude sa jej treba prednostne venovať. V severnej a južnej stene sú trhliny, siahajúce cez tri podlažia. Je to spôsobené tlakom preťaženej klenby a jej nešťastným orientovaním tak, že odtláča západnú stenu od skalného masívu. Má zachované dve pekné kľúčové strieľne z kamenným ostením.

Zámer obnovy:

Prioritne treba riešiť odvodnenie objektu, aby nedochádzalo k zatekaniu vody do zásypu klenby, čím narastá hmotnosť a bočný tlak smerujúci na západnú stenu. Navrhujeme tam urobiť jednoduchú, samonosnú pultovú strechu, vloženú do interiéru. Ako krytinu je možné použiť strešnú PVC fóliu, prípadne plastový šindel, aby nepôsobila až tak rušivo. Dažďový zvod zo strechy by sa vyviedol cez výpadnú bráničku von z horného hradu na západný svah.

Murivo veže sa musí doplniť hlavne v korunách murív, kde čiastočne chýba aj nárožné kvádrovanie a prioritne sa musia zaceliť trhliny v severnej a južnej stene, aby nedochádzalo k vnikaniu vody a mrazovému roztláčaniu. Koruna múrov objektu by sa zaizolovala buď ílovou zatrávnenou čiapkou, prípadne jednoduchou pultovou striedkou.

Po stabilizácii objektu je možnosť, po vyčistení, využívať podzemný priestor prvého podlažia ako expozíciu. Bude treba ale do neho zhotoviť vstupné schodisko – pravdepodobne drevené.

Súčasťou obnovy západnej veže by bola aj rekonštrukcia vstupu, výpadnej bráničky, v jej juhovýchodnom nároží. Tu treba zamurovať menšie kaverny a osadiť dubovú zárubňu. Vstup by slúžil v rámci prehliadkových okruhov ako jeden zo vstupov do horného hradu.

A: Západná veža.
Pohľad do interiéru. Žltou farbou odstránenie sutiny v exteriéri, Modrou v interiéru. Červenou doplnenie muriva.

B: Západná veža
Modrou vyznačené odstránenie sutín, žltou pultová strecha s uchytaním v trámových kapsách.
Červená prerušovaná čiara - druhá alternatíva umiestnenia pultovej strechy.

A: Západná veža.
Severná stena veže s prasklinami. Vpravo čiastočne vidno otvor výpadnej bránky.

B: Západná veža
Vyznačenie zamýšľaného osadenia drevenej zárubne do otvoru výpadnej bránky v SV rohu veže.

2.7 Severný palác

Súčasný stav:

Severný palác vznikol vstavaním objektu do prvého predhradia v jeho severnej časti. V rokoch 2015-2016 sa v ňom realizovali stavebné zásahy, ktoré smerovali k zlepšeniu technického stavu objektu. Zrenovoval sa okenný otvor s klenbou v západnej stene, zrenovoval sa tiež otvor v severnej stene, ktorý momentálne slúži ako vstup do horného hradu. Zamurovalo sa niekoľko kavern, z ktorých najrozsiahlejšia bola v exteriéri východnej steny, kde čiastočne zasahovala až do interiéru. Celé prvé podlažie je zasypané sutinou, výnimku tvorí len východná miestnosť, kde je úroveň sutiny nižšia, nakoľko pravdepodobne bola cez kavernu vyplavená do exteriéru.

Západná, severná a východná stena sú zachované do pôvodnej výšky, kde v korune muriva vidno vsadené podstrešné strieľne z kamenných ostení, Nádvojná južná stena je deštruovaná v úrovni druhého podlažia. V jej zbytkoch sú viditeľné čiastočne zasypané vstupné otvory do objektu a nábehy klenieb arkádovej chodby, ktorá obiehala tri strany veľkého nádvorja.

Zámer obnovy:

Vzhľadom na zachovanosť a stav muriva objektu sa plánuje len konzervácia a stabilizácia murív, kde sa doplnia zvyšné tri okenné otvory, spevní koruna murív. Najväčší konzervačný zásah vyžaduje južná stena, kde sú náznaky rozsiahlych kavern v základoch muriva, momentálne ukrytých v sutine. Preto by bolo vhodné túto sutinu odstrániť do úrovne nádvorja a stabilizovať murivo od spodku. Ponechala by sa len vybudovaná rampa na vstupnom chodníku, aby sa umožnil prechod návštevníkom. Ak by sa ukázalo, že aj pod ňou sa nachádzajú kaverny, musela by sa rozobrať a po domurovaní nanovo obnoviť.

V úvahu prichádza aj vyčistenie objektu od sutín, aby sa dalo do neho vstupovať priamo z nádvorja pôvodnými dvermi. Vtom prípade bude treba riešiť drevené schody v interiéru, v západnej miestnosti, prekonávajúce výškový rozdiel medzi nádvorím a vstupným otvorom v severnej stene. Ide asi o 2 výškové metre.

Východná miestnosť by bolo vhodné preskúmať a vyčistiť tak, aby sa dalo domurovať aj interiérové líce kaverny, ktorá sa murovala z exteriéru. Čiastočne by sa tak dal objekt odvodniť.

Ak by sa časom ukázala potreba komplexnejšieho odvodnenia, v prípade, že bude dochádzať k rozsiahlemu vlhnutiu a pretekaniu cez základy muriva paláca, je možnosť neskôr zrealizovať skryté pultové zastrešenie, čiastočne presahujúce aj nádvojnú stenu, aby ju ochránila. Jej odvodnenie by mohlo byť vedené cez priepust v bývalej kaverne v základe východnej steny, prípadne by sa využila zamurovaná výpadná bránka v západnej hradbe nádvorja, nachádzajúca sa v blízkosti severného paláca. Tu by sa cez zámurovku urobil výpust a voda by vytekala na západný svah.

A: Severný palác.

Pohľad z exteriéru. Červenou farbou naznačený rozsah konzervácie.

B: Severný palác.

Pohľad z nádvorja. Zelenou plánované odstránenie sutín, červenou a žltou rozsah konzervácie.

2.8 Tretia brána

Súčasný stav:

Je to jedna z najreprezentatívnejších objektov hradu. Na základe archívneho výskumu vieme, že slúžila na ubytovanie hradného kapitána a časti posádky. Objekt prešiel čiastočnou rekonštrukciou – zamurovali sa drobné kaverny, vyčistil sa suterén so vstupnou chodbou, čiastočne sa odstránila sutina z interiéru. V roku 2012 sa zrealizovala pultová strecha, ktorá odvádza vodu mimo objekt. Vďaka tomu sa dalo v rokoch 2013-2016 realizovať archeologický výskum v interiéri bez rizika zatečenia vody do suterénu, ktorý pekne vyschol. V roku 2016 sa začalo s realizáciou prvej etapy rekonštrukcie južného portálu – obnovil sa spodok múru pod portálom a zrealizoval sa asi 1m výšky portálu z umelého kameňa.

Objekt napriek tomu vyžaduje ešte dosť práce – treba dokončiť južný portál aj s murivom nad ním, treba podchytiť interiérovú priečku, ktorá visí vo vzduchu, obnoviť piliere pri západnom portáli a pod.

Zámer obnovy:

Rekonštrukciou objektu by sme mu chceli prinavrátiť jeho bývalú funkciu hlavného vstupu do horného hradu. Dokončiť rekonštrukciu južného portálu na základe stavebno-historického výskumu. Súčasne by sa mala vyčistiť priekopa pred ním a zrekonštruovať piliere padacieho mostu, ktoré sa v nej nachádzajú. Následne sa potom zrekonštruuje drevený most do brány, aby návštevníci získali pohodlný a bezpečný vstup do horného hradu.

Tak isto treba z interiéru odstrániť ešte asi 1-1,5 metra sutiny. V nej sa nachádza množstvo archeologických nálezov, ktoré prinášajú vedomosti o živote na hrade.

Interiérová priečka sa bude musieť podmurovať na vynášací oblúk, pravdepodobne tehlový, ako predbežne určil stavebný historik na základe dochovaných detailov.

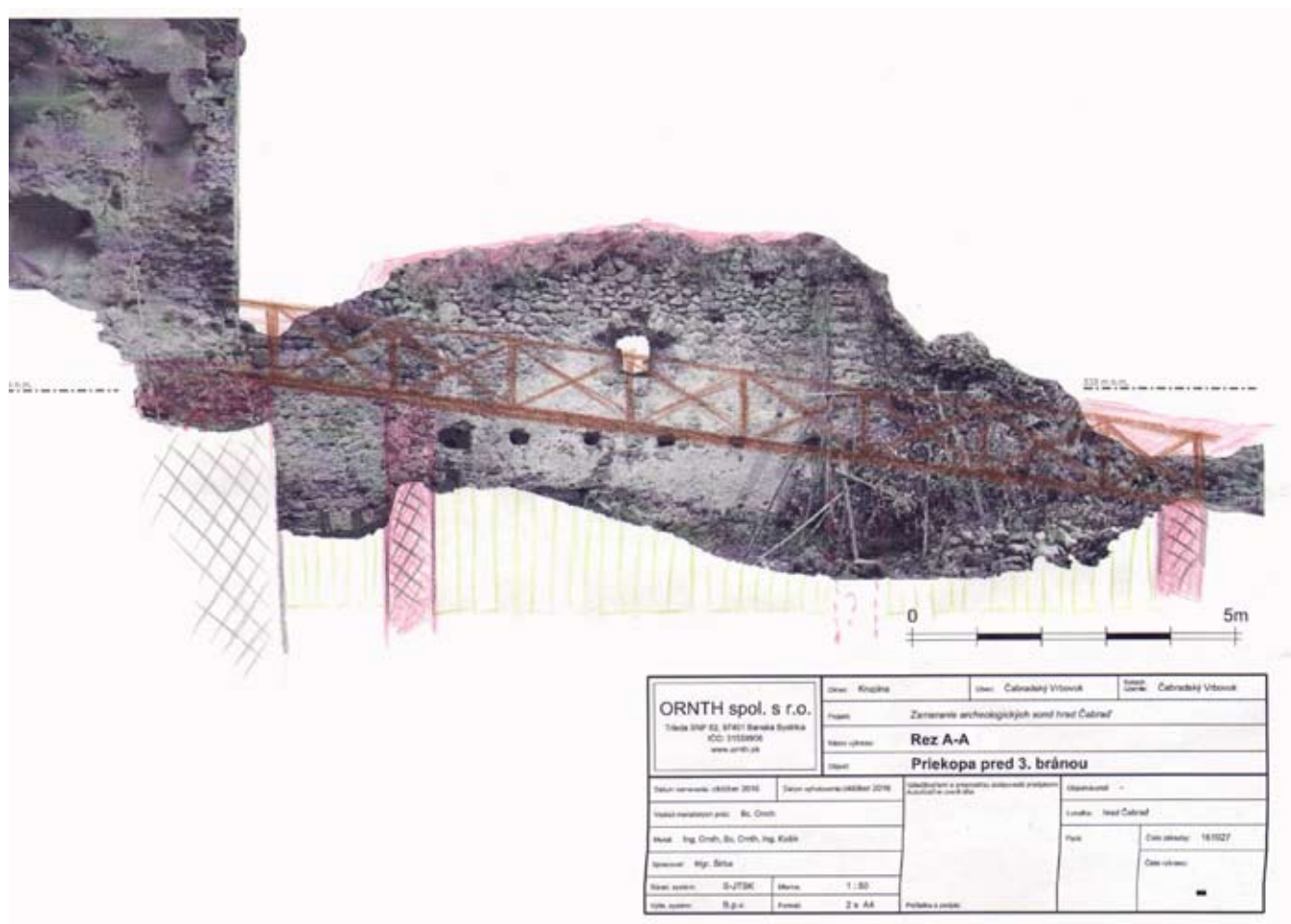
Rekonštrukciu si vyžaduje niekoľko okenných otvorov – hlavne v západnej stene. Spevniť tiež bude treba korunu murív, kde je na zváženie, vzhľadom na jeho hrúbku, či na ňu neosadiť pultovú striedku, ktorá by bola spádovaná do interiéru na skrytý krov, ktorý tam už je. Táto pultová strecha, vzhľadom na rozlohu, dosť trpí v zimnom období, keď napadne veľa snehu. Treba to potom operatívne riešiť a sneh odstraňovať. Zvažovaná je aj možnosť jej výmeny v budúcnosti za riadny valbový krov.

Ďalším stavebným zásahom by mala byť rekonštrukcia čiernej kuchyni v interiéri brány, v jej juhozápadnom rohu. Tu by sme chceli doplniť odkrytú stenu, vymedzujúcu tento priestor voči interiéru a na ňu zrekonštruovať sopúch, vyvedený do komína v hrúbke južnej steny. Tam by smeli návštevníci používať oheň na opekanie, bez rizika zapálenia krovu. Súčasťou kuchyne je výskumom odkrytá chlebová pec, sekundárne zhotovená v hrúbke západnej steny. Po drobnej oprave dvoch tehál v klenbe je plne funkčná.

Pred západným portálom, ktorý ústi do nádvorja sú dva piliere, ktoré vyžadujú rekonštrukciu. Tu by sa doplnilo murivo do pôvodného stavu. Tak isto by sme radi zrekonštruovali tehlovú klenbu medzi týmito piliermi, čím sa vytvorí ochrana pre portál a zároveň nebude zatekať do vstupnej chodby do suterénu brány, ktorá sa v týchto miestach nachádza a zalamuje do interiéru. Na klenbe by bola jednoduchá striedka, ktorá by presahovala až nad celú chodbu do podzemia, ktorej vstup leží južnejšie od západného portálu v bývalej arkádovej chodbe. Z nej uvažujeme náznakovito zrekonštruovať práve túto časť – teda jedno až dve polia, čím sa vytvorí dostatočná ochrana vstupu a nebude pri privaloch zatekať voda do suterénu. Arkádová chodba bola zaklenutá a v časti do nádvorja klenbu podopierali kamenné stĺpy, ktorých nákres zhotovil Könyöki a z ktorých sme už tri kusy našli in situ. Keďže originály sú už rozbité, chceli by sme vyrobiť ich repliky z umelého kameňa.

Objekt by mohol slúžiť ako expozícia histórie obnovy – v prejazde brány by boli nainštalované informačné panely a tak by sa prichádzajúci návštevníci oboznámili, čo sa na hrade urobilo. Suterén brány by sa využil ako lapidárium na úschovu nájdených kamenných článkov, ktoré by takto boli uschované v priestore s vyrovnanou teplotou.

Do vstupnej chodby by sme chceli osadiť zárubňu s dverami (mrežou), aby sa zamedzilo nekontrolovanému vstupu osôb, do priestoru lapidária by mali návštevníci vstupovať pod dohľadom, aby nedošlo k poškodzovaniu tu uložených kamenných článkov.

Tretia brána.

Náznaková rekonštrukcia riešenia premostenia priekopy pred bránou spojeným s rekonštrukciou nosných pilierov. S otáznikom je naznačené predpokladané miesto ďalšieho z pilierov, ktoré sa môže ukrývať pod sutinou. Zelenou šrafúrou je vyznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín.

A: Tretia brána.

Pohľad na suterénnu miestnosť, tu by malo byť zriadené lapidárium.

B: Tretia brána.

Zachovanie koruny južného múru, pohľad z interiéru. Treba vyriešiť jej ochranu, ako aj ochranu nábehov klenby, lebo dochádza k ich zvetrávaniu.

A: Tretia brána.

Naznačenie rekonštrukcie sopúcha čiernej kuchyne v interiéri.

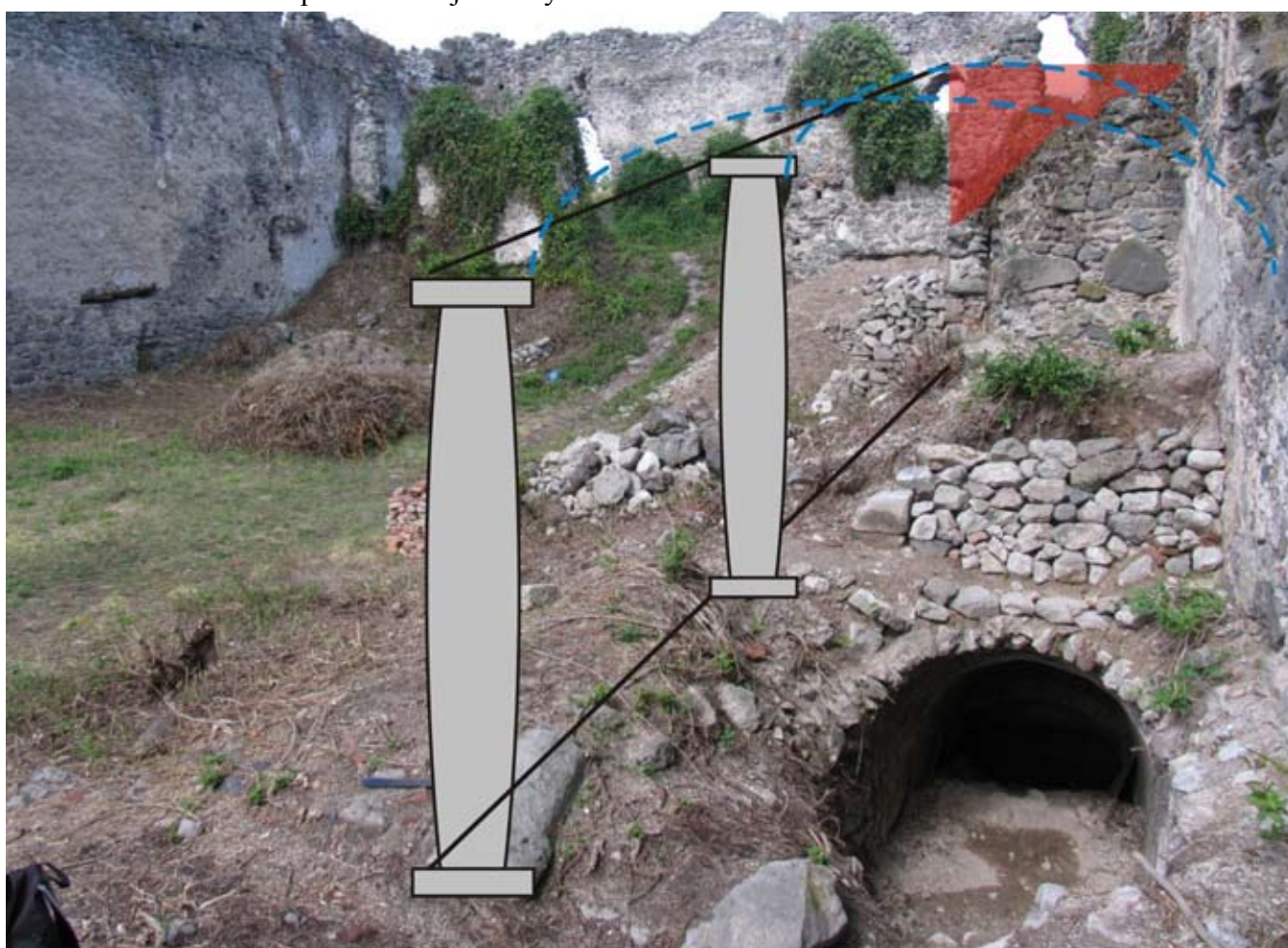
B: Tretia brána.

Západný portál z exteriéru. čiarou naznačený priebeh rekonštruovanej klenby.

A: Tretia brána.

Nález kamenného stĺpu arkádovej chodby in situ na veľkom nádvorí.

B: Tretia brána.

Naznačenie rekonštrukcie dvoch polí arkádovej chodby, ktorá bude kryť vstup do podzemia.

A: Tretia brána.
Interiér - pohľad na chlebovú pec so zvyškami sopúchu.

B: Tretia brána.
Naznačenie rozsahu rekonštrukcie dvoch polí arkádovej chodby a klenby pred západným portálom.

2.9 Veľké nádvorie

Súčasný stav:

Je to bývalé prvé predhradie, pristavané k starému jadru na severnej strane. Momentálne je to najväčší ohradený priestor, do ktorého sa vstupuje z východu cez 3. bránu, zo severu cez severný palác a z juhu cez objekt 4. brány. Západnú stenu tvorí vysoká hradba, ktorá má vo vrchnej časti strieľne a pri styku so západnou vežou je zamurovaný prevét. Oproti portálu 3. brány je v hradbe zamurovaný vstup – výpadná bránka. V základoch hradby v exteriéri je sekundárne zamurovaný kamenný čap zo starej brány. Nádvorie obkolesovala z troch strán arkádová chodba, spájajúca severný palác, 3. bránu, hradné jadro a západnú vežu. Nádvorie je momentálne čiastočne zanesené sutinami, kumulovanými hlavne pri murivách. Najväčší objem je pri severnom paláci a 4. bráne. Murivá sú čiastočne zvetrané a poškodené, hlavne v korunách a horných partiách.

Zámer obnovy:

Priestor nevyžaduje veľa zásahov. Poškodené murivá je potrebné zrenovovať a premurovať. Výpadnú bránku v západnej hradbe treba domurovať, nakoľko pôvodný drevený preklad zhnil a vznikla tam tak vodorovná kaverna, ktorá sa bude postupne rozširovať. Zamurovaný prevét by sa mohol buď sfunkčniť, prípadne by sa domurovala diera, ktorá tam v zámurovke vznikla. Z nádvorja by sme chceli odstrániť deponované sutiny – hlavne od severného paláca, kde je potrebné rekonštruovať jeho južnú stenu. V rámci obnovy nádvorja a 3. brány by sme chceli realizovať náznakovú rekonštrukciu dvoch polí arkádovej chodby, ktorá by kryla vstupnú chodbu do podzemia. Zvyšné odkryté základy arkádovej chodby by sa len zakonzervovali a prezentovali v zachovanom stave.

Nádvorie by mohlo slúžiť na komorné kultúrne aktivity, koncerty pod holou oblohou a pod. Má na to vhodnú akustiku. Tak isto by tu mohol byť drevený mobiliár – stôl a lavičky pre oddych návštevníkov.

B: Veľké nádvorie.

Skica z pôvodnej štúdie obnovy, za oblúkom 4. brány vidno pultovú strechu východného paláca a hlavnej veže, strechu západného paláca a vpravo pultovú strechu západnej veže.

A: Veľké nádvorie.

Pohľad vyhnitý drevený preklad nad zamurovanou výpadnou bráničkou.

B: Veľké nádvorie.

Južná časť nádvoría s vyznačenou plochou, ktorá by sa mala vyčistiť od sutín.

2.10 Opevnenie

Súčasný stav:

Opevnenie horného hradu tvorila hradba a do nej vstavané bašty – dve sú zachované na západnej strane.

Opevnenie dolného hradu je tvorené jednoduchou, pomerne nízkou a tenkou hradbou, v ktorej sú v pravidelných rozstupoch strieľne pre ručné palné zbrane. Súčasťou opevnenia dolného hradu je šesť bášt. Toto opevnenie je murované vo veľmi nízkej kvalite – exteriérové líce zachovaných úsekov je krivé, hrboľaté, murované z riečnych okruhliakov a balvanov. Z časti je hradba deštruovaná – asi v polovici dĺžky na západnej strane, niekde sa zachovala ako terasový múrik bez nadzemných častí a z exteriéru má mnohé kaverny.

Časť opevnenia bola rekonštruovaná a prešpárovaná, doplnili sa štyri strieľne.

Zámer obnovy:

Chceli by sme zachovať ucelený priebeh opevnenia, aby sa dala čítať pôdorysná dispozícia hradu a aby hrad vytváral uzavretý celok. Zachované úseky hradieb by sa prešpárovali, domurovali by sa na nich kaverny a deštruované strieľne. Musí sa vyriešiť tiež ochrana korún múrov, či už položením ílovej zatravnenej izolácie, alebo by sa koruna múrov domurovala plochými kameňmi vyspádovanými von, aby z nich odtekala voda.

Vo východnom opevnení dolného hradu treba zrenovovať asi 10 metrový úsek s bývalou výpadnou brámkou, ktorý bol strhnutý po deštrukcii hlavnej veže. Cez túto bráničku by sa vyviedlo aj odvodnenie horného hradu do exteriéru.

V západnom opevnení treba zrekonštruovať úsek popred sýpku, kde je strhnutých asi 5m hradby a z exteriéru zvyšku sú kaverny. Tak isto treba zrekonštruovať úsek hradby medzi druhou a treťou baštou – tu je hradba zachovaná len ako terasový múrik a dosť rozrušená z exteriéru. Chceli by sme domurovať poškodené líce, v ktorom sú fragmenty strieľní a nadmurovať hradbu o cca 0,5 – 0,7m aby vznikla zábrana proti pádu návštevníkov z terasy. Opticky sa tak zároveň uzavrie objekt hradu.

Jedna zo strieľní v západnej línii opevnenia.

A: Opevnenie.

Západná línia, zachovaná ako terasový múr, v exteriéri s kavernami v základoch. Tie by sa mali zamurovať a hradba nadmurovať o cca 50-70 cm, aby vznikla zábrana proti pádu na svah.

B: Opevnenie.

Východná línia je zachovaná takmer do pôvodnej výšky, vyžaduje drobné zásahy a doplnenia.

2.11 Bašta č. 1

Súčasný stav:

Bašta má zachované tri mohutné exteriérové steny, pričom v južnej a severnej sú po dve delové strieľne, v severnej stene dodatočne zamurované. Južná stena bola v roku 2003 čiastočne konzervovaná (exteriérové líce). Ostatné sú hlavne v horných partiách značne zvetrané. V roku 1998 sondážny výskum preukázal, že bašta bola pôvodne zaklenutá valenou klenbou. Či bola bašta uzavretá smerom do nádvorja sa nepodarilo zatiaľ dokázať. J severnej stene, z interiérovej strany sú náznaky po trémových kapsách nad bývalou klenbou. Interiérové líce múrov je dosť poškodené plášťovými odtrhmi a zvetrané a vyžaduje rekonštrukciu.

Zámer obnovy:

Zámerom združenia je zlepšenie stavu muriva – hlavne z prístupnej interiérovej strany. Doplnili by sa plášťové odtrhy a kaverny v interiéri a v exteriéri severnej steny. Pri rekonštrukcii líca múru, hlavne na severnej stene sa budú rešpektovať zachované detaily, ako sú trémové kapsy, ktoré sú momentálne dosť rozpadnuté a vytvárajú zväčšujúce sa kaverny. Na základe najzachovanejšej sa určí ideálny tvar, podľa ktorého sa zrekonštruujú ostatné otvory. Spevnené koruny múrov by sa prekryli vegetačnou čiapkou, tvorenou suchomilnými spoločenstvami trvaliek a tráv – náletové kroviny a stromy by sa odstránili za pomoci chemického postreku, aby svojim koreňovým systémom nepoškodzovali murivo. Zachovaný nábeh klenby v interiéri by sa spevnil doplnením malty a prekryl jedným až dvomi riadkami nového muriva, ktoré by slúžilo ako tzv. obetovaná vrstva – horný riadok z plochých kameňov uložených šikmo by odviezol vodu z nábehu klenby preč. Odstránením suťových kužeľov od stien v interiéri by sa odľahčilo murivo a znížil sa bočný tlak naň. Umožní sa tým aj následná konzervácia muriva s doplnením odtrhov líca. Sutina by sa odstraňovala len do terajšej najnižšej úrovne – čo je stále približne 1,5 metra nad pôvodnou niveletou podlahy. Vyrovnané dno by malo mierny spád smerom do nádvorja, aby sa docielilo odvodnenie objektu, ktoré sa dá prípadne zlepšiť vložením izolačnej fólie pod 10cm kryciu vrstvu sutiny. Zároveň by sa odstránila sekundárna halda sutiny na nádvorí pred baštou.

Zrekonštruovaný objekt by sa využíval ako dočasný stavebný dvor, na uskladnenie stavebného materiálu, potrebného na rekonštrukčné práce, prípadne na zaparkovanie techniky a pod. Nezavrhujeme ani možnosť čiastočného uzavretia objektu dreveným plotom zhotoveným z brván, či dosiek, aby tu uložený materiál opticky neznehodnocoval estetiku prostredia. Tak isto existuje možnosť prípadnej rekonštrukcie valenej klenby a jej využitie na odvod vody z interiéru. To ale bude predmetom rokovaní s príslušnými úradmi.

A: Bašta č. 1

Pohľad do interiéru. Žltou farbou naznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín.

B: Bašta č. 1

Interiérová strana severnej steny a rozpadnutými trámovými kapsami.

A: Bašta č. 1

Pohľad interiérovú stranu severnej steny s plášťovým odtrhom líca v hornej časti.

B: Bašta č. 1

Interiérová strana južnej steny z nadhľadu. Dobre vidno plášťový odtrh časti líca.

2.12 Bašta č. 2

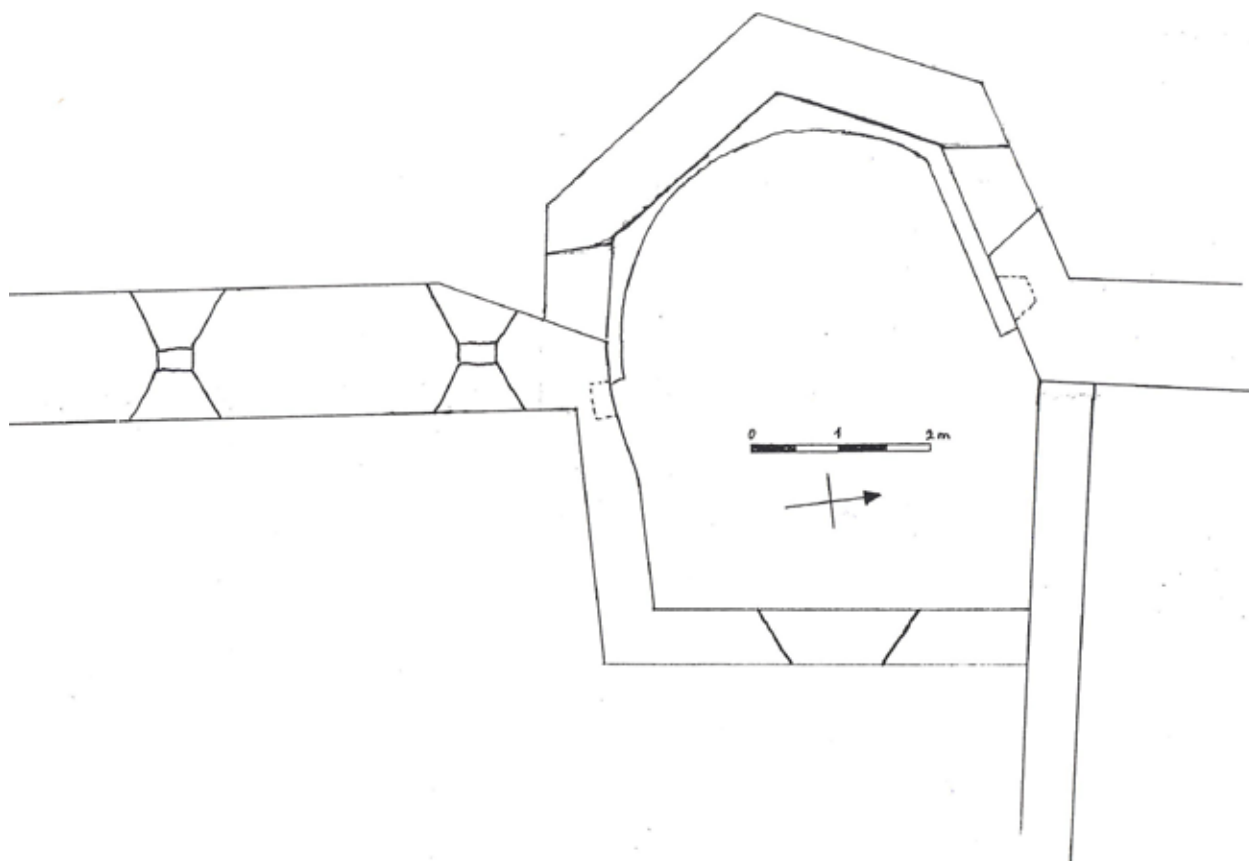
Súčasný stav:

Druhá bašta sa nachádza zhruba v polovici západnej línie opevnenia dolného hradu. Pôvodne bola pravdepodobne dovnútra otvorená a vybiehala mimo hradbu v polygonálnom pôdoryse. Zachovali sa okraje špaliet dvoch okien – strielní, ktoré umožňovali flankovanie priestoru pred opevnením. Až dodatočne bola dostavaná nádvorná časť, ktorá ju uzatvorila. Od SV nárožia 2. bašty vybiehala pôvodne hradba k nárožiu západnej bašty, ktorá predeľovala nádvorie.

Murivo bašty je dosť zvetrané, stavané z nekvalitného pórovitého kameňa. Von vybiehajúce nárožie je utrnuté. Z nádvornej východnej steny sa zachovali fragmenty, no i tak sa pod sutinou zachovala špaleta vstupného otvoru. Bašta bola skúmaná v roku 1999 PhDr. V. Hanuliakom.

Zámer obnovy.

Napriek tomu, že je bašta zachovaná v torzálnom stave, je v záujme združenia ju zrekonštruovať a zastrešiť. Doplnilo by sa chýbajúce murivo a zrekonštruovali okenné otvory, z ktorých sa zachovali náznaky. Pravdepodobne mohla mať interiér členený na dve podlažia dreveným stropom, čo sa dá overiť pri dodatočnom výskume v interiéri, nakoľko sa bašta z nedostatku času nedoskúmala po pôvodnú úroveň podlahy. Pomerne rovná deštrukcia koruny severného múru naznačuje, že tu mohli byť trámové kapsy, na ktorých sa murivo ulomilo. Zastrešenie objektu by tvoril normálny krov, prispôbosený päť uholnému pôdorysu. Ako krytinu by sme chceli použiť plastový šindeľ Eureko, aby strecha nepôsobila rušivo. Objekt by mohol byť vykurovaný s pieckou, aby bola možné celoročné využitie.

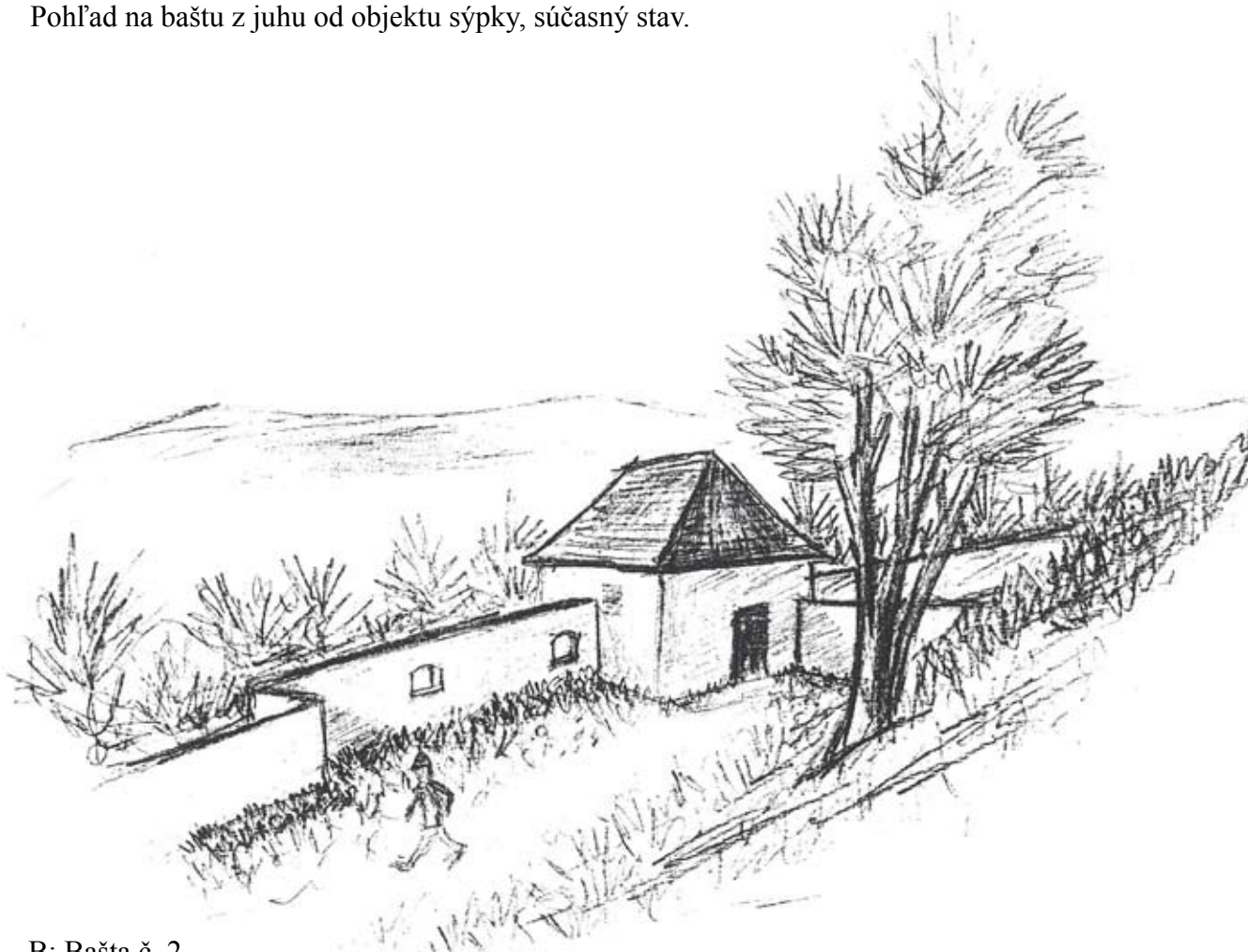
Bašta č. 2

Pôdorys bašty zameraný počas výskumu v roku 1999

A: Bašta č. 2

Pohľad na baštu z juhu od objektu sýpky, súčasný stav.

B: Bašta č. 2

Skica možného vzhľadu vypracovanej do pôvodnej Štúdie obnovy z roku 2001.

A: Bašta č. 2

Počítačová rekonštrukcia približného vzhľadu po rekonštrukcii, pohľad zo severu. Prerušovaná žltá čiara naznačuje výšku doplneného múru opevnenia, modré bodky približnú pôvodnú výšku.

B: Bašta č. 2

Počítačová rekonštrukcia približného vzhľadu po rekonštrukcii. Ružovejšie murivo je novo doplnené na základe výslednov výskumu z roku 1999.

2.13 Bašta č. 3

Súčasný stav:

Táto bašta patrí k najmenej preskúmaným, nakoľko jej sprístupnenie bolo sporadické, vždy po radikálnom odstránení hustej vegetácie. Zachovala sa v celom pôdoryse. Je postavená na skalnom výbežku v severozápadnom rohu hradu a má polygonálny tvar. V južnej stene je zachovaná strieľňa, smerujúca k bašte č. 2. Je momentálne zasypaná cca 1,5-2 metrami sutiny. Na povrchu sa nachádza veľké množstvo nálezov, keramiky a kachlíc, takže pravdepodobne slúžila ako smetisko. Úroveň zasypania je taká, že terén siaha až po vrch muriva a hrozí pád cez okraj.

Zámer obnovy:

Bašta by sa mala stavebne stabilizovať – doplniť chýbajúce murivo v líci, spevniť klenbu strieľne. Bolo by vhodné znížiť sutinu aspoň o 1m, aby z muriva hradby vznikla zábrana proti prepadnutiu návštevníkov cez okraj. Prípadne sa dá uvažovať aj o inštalácii zábradlia popri murive, prípadne na ňom, zakotveného v krycej čiapke koruny a to z toho dôvodu, že je vážne riziko pádu návštevníkov do pomerne veľkej hĺbky.

A: Bašta č. 3

Pohľad na vyčistenú 3. baštu z okrúhlej bašty. Z jej okraja hrozí pád návštevníkov.

B: Bašta č. 3

Pohľad na južnú stenu bašty so strieľňou, čiastočne zasýpanou sutinou. Vpravo je zvyšok opevnenia.

2.14 Okrúhla bašta so severným dvorom

Súčasný stav:

Okrúhla bašta je obľúbeným vyhliadkovým a odpočinkovým miestom pre návštevníkov na severnom konci hradného areálu. Z bašty sa zachovalo ohlodané murivo, ktoré bolo veľmi nekvalitne murované z riečnych balvanov a okruhliakov, so šikmým soklom, či lícom muriva. To je z väčšej časti deštruované a takmer v celej ploche je odkryté jadro muriva. Bašta je vyplnená sutinou až po okraj. Bašta sa nachádza rovno nad baštou č. 3.

Jej súčasťou je aj celý areál severného dvora, z ktorého sa zachovala len východná hradba. Južnú stenu tvorí severný palác, západná a severná stena sa nezachovali. Východná stena je pomerne vysoká a dobre zachovaná, len v základoch má niekoľko kavern. Aj koruna múru si vyžaduje konzerváciu. Na starých kresbách je v tomto priestore kreslená drevená stavba, asi zrub stajní.

Severný dvor je jedným z nástupných priestorov kadiaľ sa vchádza do horného hradu, kde je urobený vstupný otvor cez bývalú rozsiahlu kavernu v severnom paláci. Túto komunikáciu by sme chceli zachovať ako jeden z prehliadkových okruhov po hrade.

Zámer obnovy:

Na okrúhlejšej bašte by sa malo doplniť v celom rozsahu exteriérové líce múru, aby nedochádzalo k jeho ďalšiemu rozpadu. Na korunu múru by sa nadmurovalo ochranné murivo vo výške cca 40cm, do ktorého by sa mohlo zakotviť ochranné zábradlie. Prípadné čiastočné stiahnutie sutín z interiéru je už na zvážení pamiatkového úradu. Pre potreby prezentácie stačí len vyzbieranie kameňov, prípadne vyrovnanie nivelety a odstránenie suťových kužeľov od stien severného paláca a východnej hradby. Obnova severného múru je otázna, nakoľko je tu dosť strmý svah, tvorený sutinou. Možno pod ňou je časť múru aj zachovaná. Minimálne by sa tu mohlo osadiť zábradlie.

A: Okrúhla bašta.

Pohľad zo severného paláca. Okraj bašty a svahu vpravo by sa mal zabezpečiť zábradlím.

B: Okrúhla bašta.

Exteriér bašty s plášťovým odtrhom jej líca. Červenou čiarou je vyznačený rozsah doplnenia muriva.

A: Okrúhla bašta.

Pohľad z 3. bašty na exteriér okrúhlej bašty. Je viditeľný rozsah poškodenia líca muriva. Žltou čiarou je vyznačený rozsah odstránenia sutiny za účelom zachytenia zdravého líca múru z dôvodu rekonštrukcie.

B: Opevnenie severného dvoru.

Exteriér východnej časti opevnenia s viditeľnými kavernami v murive.

2.15 Bašta č. 4

Súčasný stav:

Viditeľná špára v murive naznačuje, že má za sebou dve etapy vývoja. Zachovali sa z nej exteriérové steny, v staršej časti bašty sú zachované dve strieľne, tretia pravdepodobne je v hmote novej prístavby. Interiér bašty je zasypaný. Stav muriva je rôzny, niekde nevykazuje defekty, inde je už murivo takmer bez malty. Najviac ohrozená je koruna muriva a vyššie fragmenty múrov v jej južnej časti.

Zámer obnovy:

Všetko narušené murivo by sa malo zrekonštruovať, domurovať kaverny, doplniť špáry v murivách, spevniť koruny múrov. Vyčistenie priestoru od sutín by bolo vhodné, ale ťažké, nakoľko je ich tu dosť veľké množstvo. Ale možno by stačilo len vyrovnať povrch terénu, narušiť koreňový systém vegetácie a priestor zatravníť. Bašta by bola súčasťou jedného z návštevných okruhov. Mohli by sa tu nainštalovať drevené lavičky, slúžiace na oddych návštevníkov.

Murivo hradby, vybiehajúce od tejto bašty smerom k bašte č. 5 by sa mohlo doplniť, aby sa scelili jej fragmenty do jednej hmoty. Zastabilizuje sa tak aj svah pod hradom a spevnia torzá hradby.

Bašta č. 4

Exteriérová severná stena bašty s viditeľnou špárou v murive.

A: Bašta č. 4

Pohľad na vyčistenú 4. baštu z tretej brány.

B: Bašta č. 4

Pohľad do zasypaného interiéru bašty.

2.16 Bašta č. 5

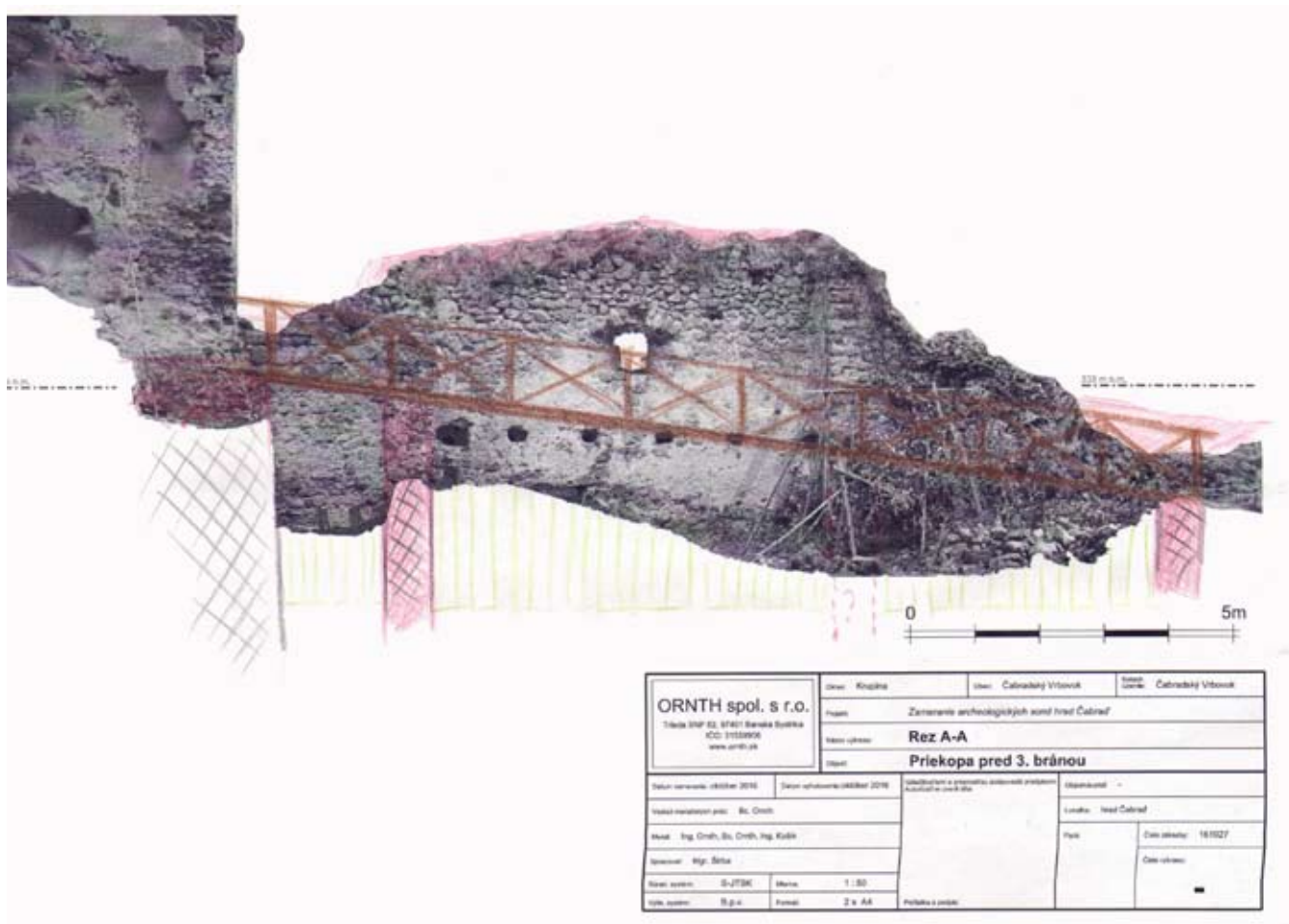
Súčasný stav:

Piata bašta uzatvára priekopu pred južným portálom tretej brány. Je pravouhlá, do vnútra otvorená a vystupuje pred líniu opevnenia. V úrovni druhého podlažia je v každej z troch strán po jednej strieľni. Strop bol drevený. Interiér je čiastočne zasypaný spolu s priekopou. Murivo bašty je v pomerne dobrom stave, narušená je len koruna.

Zámer obnovy:

Stav muriva bašty vyžaduje minimálne zásahy, treba len zakonzervovať korunu muriva a vyriešiť jej ochranu pred poveternosťou. Do trámových káps by bolo vhodné nanovo osadiť drevá, aby nedošlo ku vzniku kavern. Teoreticky by bola možnosť rekonštrukcie stropu, napojeného na most do brány. Strop by ale v tom prípade mal byť krytý pultovou strieškou. Nie je to však nutné.

Súčasťou obnovy by bolo aj vyčistenie priekopy, v ktorej sa nachádza množstvo nálezov, ako to dokázal doteraz realizovaný archeologický výskum. V priekope sa nachádzajú aj mostné piliere. Tie by po rekonštrukcii mohli podopierať plánovanú rekonštrukciu mostu do tretej brány. Vznikne tak pohodlný a bezpečný vstup do horného hradu. Podmienkou je úspešné ukončenie obnovy južného portálu tretej brány.

Tretia brána a bašta č. 5.

Náznaková rekonštrukcia riešenia premostenia priekopy pred 3. bránou a 5. baštou spojeným s rekonštrukciou nosných pilierov. S otáznikom je naznačené predpokladané miesto ďalšieho z pilierov, ktoré sa môže ukrývať pod sutinou. Zelenou šrafúrou je vyznačený zamýšľaný rozsah odstránenia sutín. Červenou farbou predpokladaný rozsah obnovy muriva.

A: Bašta č. 5

Súčasný stav interiéru bašty s uloženými kamennými článkami objavenými pri výskume priekopy.

B: Bašta č. 5

Pohľad na baštu a prístupovú cestu k 3. bráne. Na zábere vidno prvý (južný) z mostných pilierov.

2.17 Bašta č. 6

Súčasný stav:

Bašta sa nachádza približne v polovici východného úseku opevnenia dolného hradu, v naj užšom mieste nádvorie. Pravdepodobne kontrolovala okrem brodu cez rieku, ktorý sa nachádza pod ňou, aj prístup k tretej bráne. Je pravdepodobné, že zúžený priestor medzi baštou a skalným bralom bol nejakým spôsobom uzatvorený, čo by potvrdil jedine archeologický výskum.

Bašta má polygonálny tvar (nepravidelný päťuholník) a je vysunutá pred opevnenie na hranu skalného brala. Má zachované exteriérové steny do výšky druhého podlažia. Strielne v čela (dve východné strany) sú už rozpadnuté. Strielňa v severnej stene je asymetricky uložená vo výklenku a smeruje na pôvodnú výpadnú bránu v opevnení. Z nej smeroval chodník k zemnej bašte, valu, ktorý chránil brod. Má dobre zachovaný tvar kľúčovej dierky s kamenným ostením. Druhá kľúčová strielňa s murovaným ostením mierila do priestoru prístupovej cesty k prvej bráne a umožňovala ostreľovanie mostu pred bránou.

Prvé podlažie je takmer celé zasypané sutinou. Kryje ho vážne poškodená valená klenba, v ktorej sú dve prerazené diery. Vstup do tohto podlažia bol pravdepodobne z priestoru čeladníka, ale presnejšiu lokalizáciu upresní až archeologický výskum.

Druhé podlažie bolo pravdepodobne kryté dreveným stropom.

Koruny múrov sú dosť zvetrané a vyžadujú si rekonštrukciu. V základe bašty v exteriéri sú veľké kaverny, zasahujúce do základovej špáry na skalnom brale.

Zámer obnovy:

Stavebný stav bašty vyžaduje urgentný zásah vo forme rekonštrukcie poškodeného základového muriva a klenieb. Následne by sa malo spevniť aj murivo koruny stien a domurovať klenby nad bývalými strieľňami, aby sa stabilizovali okolité pahýle murív.

Stav zachovania pôdorysu, umiestnenie bašty v areáli a možnosť kontroly pohybu osôb vstupujúcich po ceste do podhradja v doline predurčuje využitie bašty ako zázemie pre budúceho správcu hradu, ktorý by takto mal ničím nerušený prehľad o okolí hradu a aj o osobách, ktoré vstupujú do hradu. Preto je žiaduce obnoviť objekt v plnom rozsahu. Jediným väčším stavebným zásahom by bolo domurovanie nádvornej steny bašty, ktorá sa zachovala vo fragmentoch, nakoľko bola najtenšia. Jej presný priebeh určí archeologický výskum, ktorý bude potrebný aj pri očistení klenby a vyčistení priestoru pod ňou spolu s uvoľnením vstupu do prvého podlažia.

Tvar rekonštruovaných strieľní vo východnej stene spresní stavebný historik po ich začistení.

Strecha objektu by mala byť valbová, prispôbena pôdorysu objektu. Ako krytinu navrhujeme použitie plastového šindľa Eureka, ktorý nevyžaduje údržbu, je ľahký a odoláva poškodeniam. Vzhľadom na celoročné obývanie objektu by v ňom malo byť umiestnené vykurovacie teleso spolu s komínovým vývodom. Jeho presnú lokalizáciu spresníme až po vyčistení objektu, ujasnení presného pôdorysu a na základe rozhodnutia príslušného pamiatkového úradu.

Využitie objektu – byť správcu/dozorcu hradu s možnosťou celoročného obývania.

A: Bašta č. 6

Súčasný stav bašty s viditeľným poškodením klenby suterénu.

B: Bašta č. 6

Zachovaná kľúčová strieľňa v severnej stene bašty, umiestnená v asymetrickom výklenku.

A: Bašta č. 6

Pohľadový štúdia približného tvaru zastrešenia objektu. Červená čiara označuje doplnené murivo.

B: Bašta č. 6

Pohľadový štúdia približného tvaru zastrešenia objektu. Červená čiara označuje doplnené murivo.

2.18 Čel'adník

Súčasný stav:

Budova čel'adníka susedila so 6. baštou a pravdepodobne sa znej vstupovalo do tejto bašty. Zachovala sa z nej len exteriérová východná stena do výšky dvoch podlaží. Ostatné steny neexistujú. Je predpoklad, keďže sa z nich nezachoval žiadny suťový val, že mohli byť drevené – zrubové. Čiastočne to môže dokazovať aj odtlačok v omietke v najkrajnejšej západnej miestnosti. V zachovanej stene sú na prvom podlaží malé strielne, horné podlažie, pravdepodobne obytné, má normálne okná. Akú mal objekt strechu je otázne – mohla byť valbová, alebo aj pultová, spádovaná do nádvorja.

Zámer obnovy:

Vzhľadom na stav zachovania objektu nie je reálne ho nanovo rekonštruovať. Zachovanú stenu je potrebné stavebne stabilizovať domurovaním výpadkov muriva, klenieb okenných otvorov a izoláciou koruny múru. Veľký otvor na styku so 6. baštou, vzniknutý rozpadom dvoch nad sebou ležiacich okenných otvorov je potrebné zamurovať a rekonštruovať pôvodný stav. Na spodku tejto zámurovky sa môže urobiť odvodňovací priepust, ktorým sa vyvedie prebytočná voda z nádvorja do exteriéru na svah. Navrhujeme tu časom urobiť drobný sondážny archeologický výskum, ktorý by priniesol poznatky o pôvodnom vzhľade objektu.

Tento priestor, by sa teoreticky, ak by to bolo pri zvyšujúcej sa návštevnosti potrebné, mohol využiť na stavbu zrubových predajných stánkov, zázemia pre turistov a pod. Ale nie je to predmetom tohto zámeru. Je to len načrtnutá možnosť v prípade potreby.

A: Čeladník.
Súčasný stav zachovanej steny čeladníka z interiéru.

B: Čeladník.
Červenou farbou je vyznačený zozsah doplnenia muriva.

2.19 Sýpka

Súčasný stav:

Objekt sýpky je najväčšou stavbou hradného komplexu a zároveň ako jediný prežil jeho zánik požiarom. Svojmu účelu slúžila do začiatku 20. storočia, kedy bola vyrabovaná, ako dokazujú odpílené dubové stropnice. Na fotografii z r 1901 uloženej vo Sv. Antone je zachytená ešte so šindľovou strechou.

Podobné objekty vznikli aj na iných panstvách v majetku rodu Koháry – vo Sv. Antone, Muráni a i.

Je to dlhá budova pravidelného obdĺžnikového pôdorysu, na prízemí rozdeleného priečkou na dve miestnosti, Poschodie bolo jedno priestorové. Pod južnou časťou je malá pivnička, prístupná samostatným vchodom.

V roku 2014 prebehla čiastočná konzervácia, kedy boli zamurované najväčšie poruchy a kaverny po bývalých trámových kapsách a zrekonštruované klenby dvoch poškodených okien. Tak isto sa zhotovila samonosná pultová strecha nad pivničkou v jej južnej časti, čím sa zabránilo zatekaniu vody do klenby a ďalšiemu vyplavovaniu malty.

Zámer obnovy:

Sýpka ešte vyžaduje stavebné zásahy – ide hlavne o konzerváciu koruny múrov, jej spevnenie a doplnenie, ako aj doplnenie malty v klenbe pivničky. Tak isto, po porade so statikom by sa mala domurovať prerazená stena v jej severovýchodnom rohu a vyčistiť odvodňovací žľab medzi budovou a skalným bralom, do ktorého je stavba zapustená.

Rekonštrukcia objektu by mohla byť rozdelená na niekoľko etáp – v prvej by sa zabezpečili múry ich premurovaním v korune múru a doplnením steny, vyčistením žľabu a spevnením klenby pivničky. Zároveň by sa táto mohla uzavrieť osadením okien a dverí a vyčistením podlahy.

Následne, ak to bude umožňovať situácia, by sa mohlo pristúpiť k celkovej obnove stavby, ktorá by mohla v konečnom stave slúžiť pre kultúrne akcie obce, ako obradná sieň, výstavný priestor a pod.

Vyžadovalo by to doplnenie drevených stropov a podláh, pričom strop medzi prvým a druhým poschodím by bol nesený na dvoch prievlakoch a strop na poschodí na jednom. Schodisko by sa zrekonštruovalo na pôvodnom mieste, na ktoré ukazuje zachovaný odtlačok v omietke v strede západnej steny, pri interiérovej priečke. Na stropnice poschodia by bol položený valbový krov s malými vetrákmi, doloženými na fotografiách. Ako krytinu navrhujeme použiť umelý šindel Eureko. Vzhľadom na využívanie objektu by bolo vhodné uvažovať o umiestnení vykurovacieho telesa a komína.

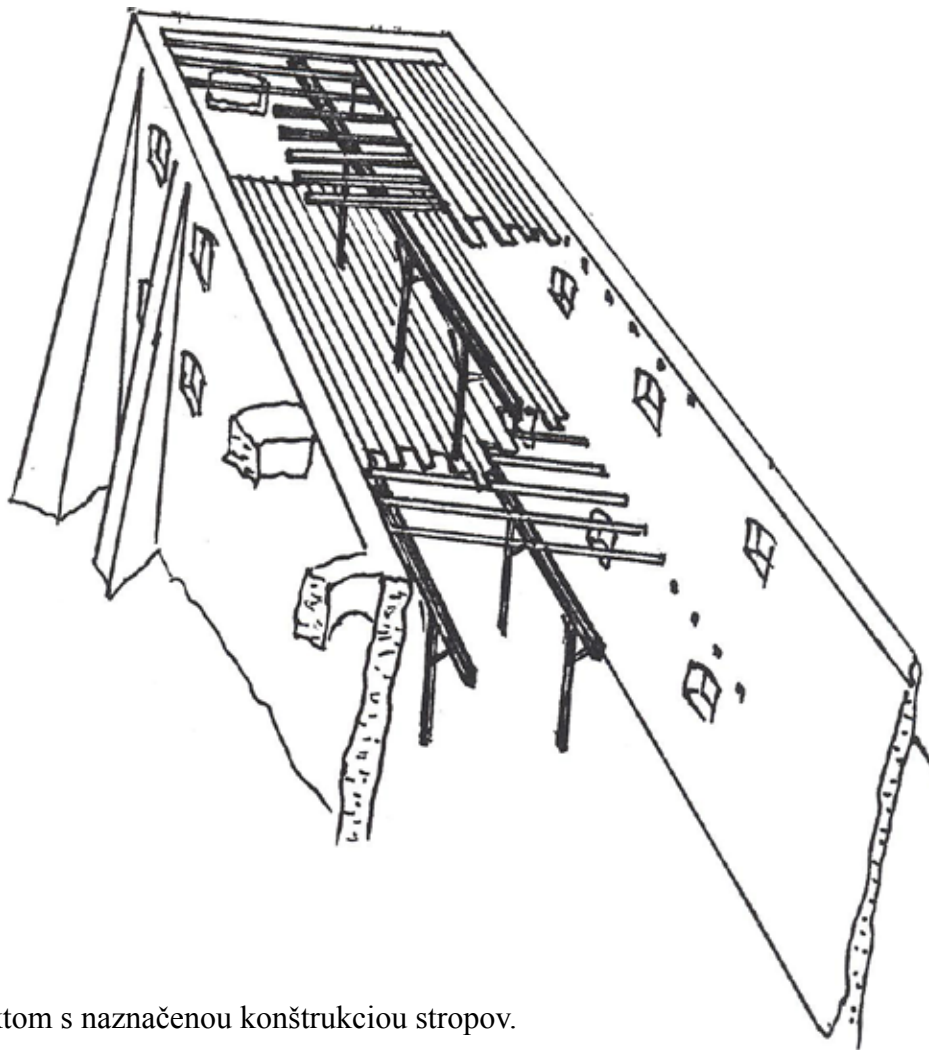
A: Sýpka.

Pultová strieška zabraňujúca zatekaniu vody do klenby pivničky.

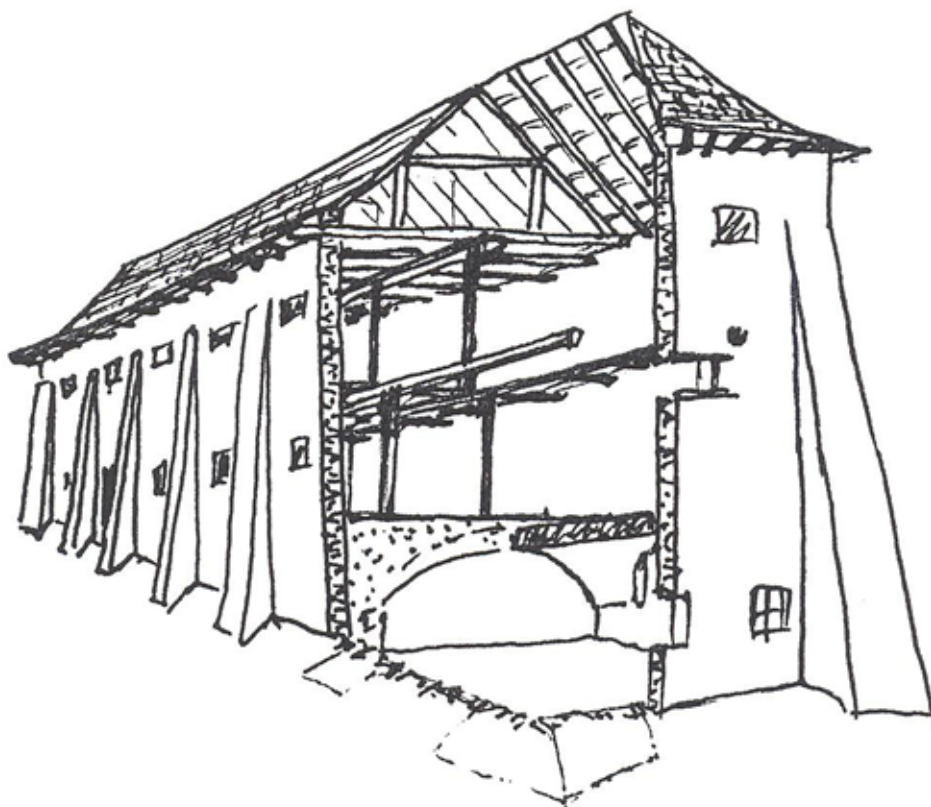

B: Sýpka.

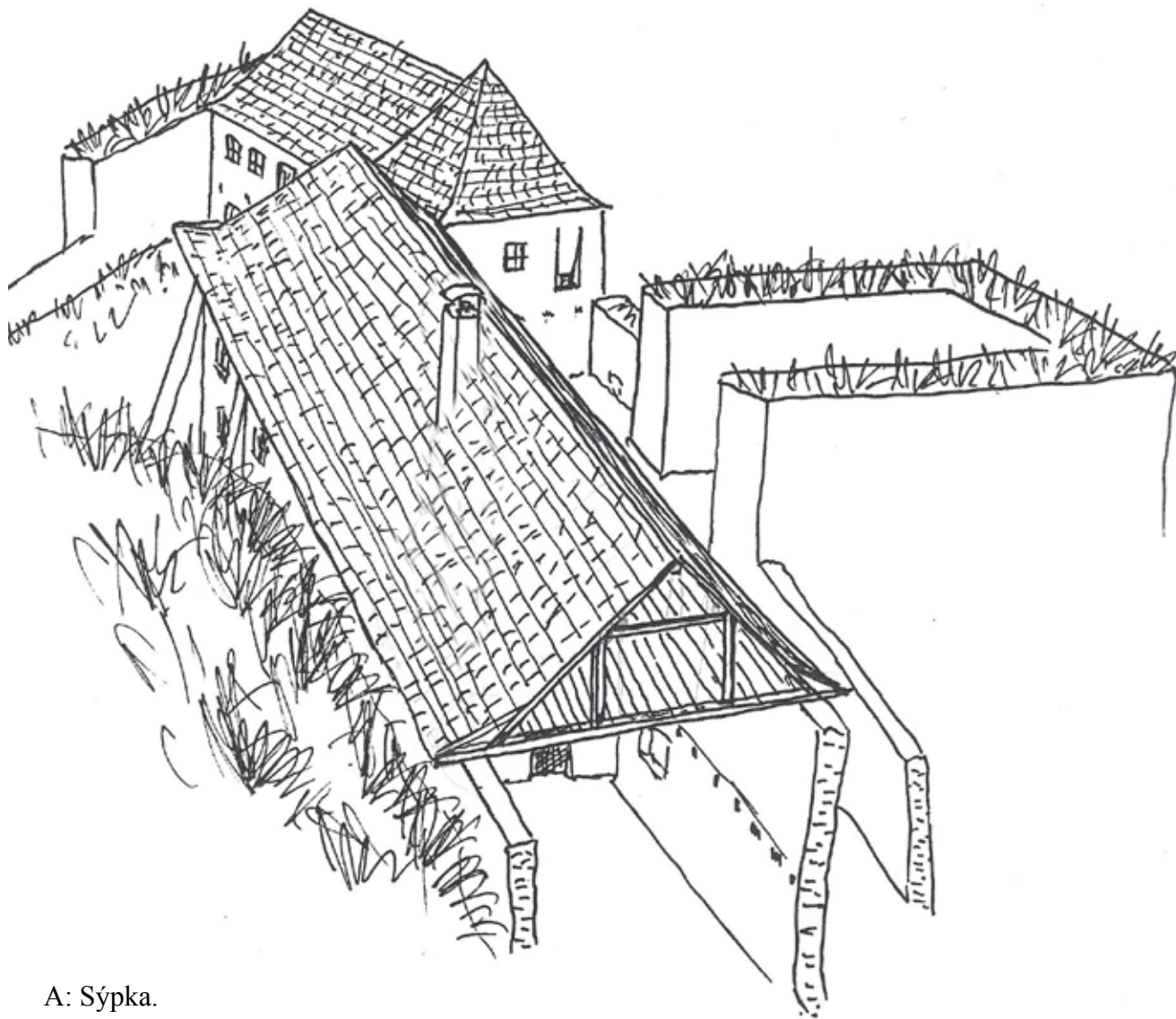
Pohľad na klenbu pivničky pod sýpkou. V murive chýba takmer všetko spojivo a došlo k občasným výpadkom klenbových kameňov.

A: Sýpka.
Rez objektom s naznačenou konštrukciou stropov.

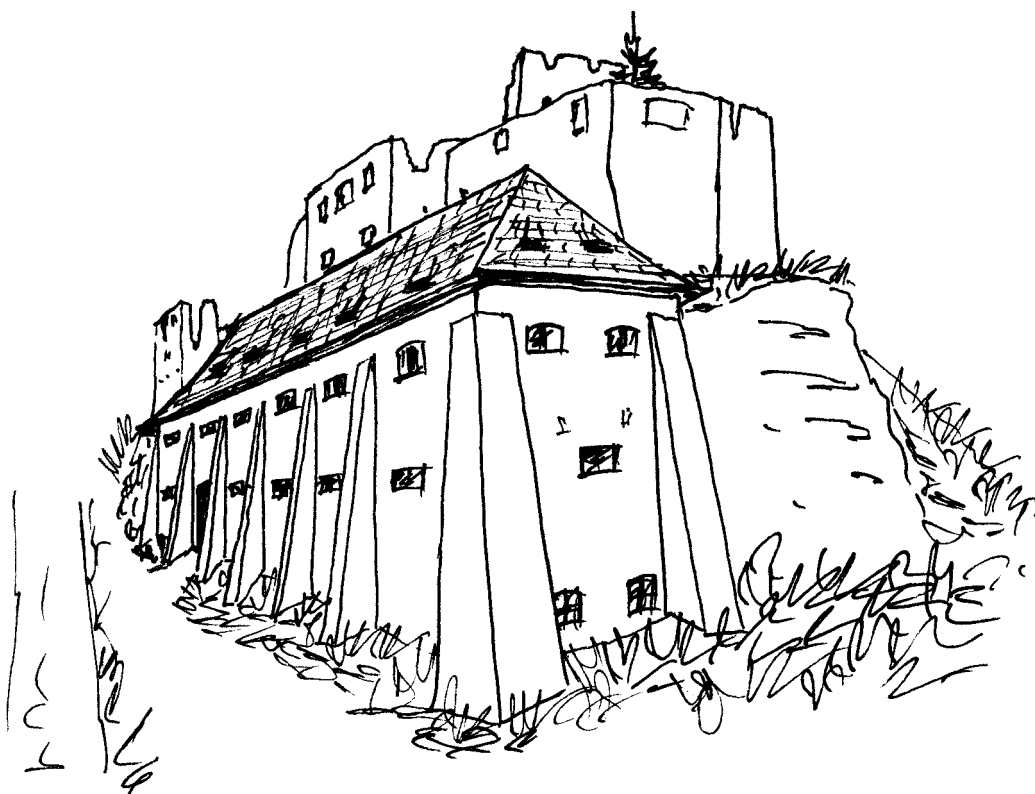

B: Sýpka.
Rezopohľad na objekt sýpky s naznačeným možným vzhľadom po rekonštrukcii.

A: Sýpka.

Pohľadová štúdia sýpky a jej umiestnenia na nádvorí a naznačenou konštrukciou krovu.

B: Sýpka.

Pohľadová štúdia sýpky a jej možného vzhľadu. Pohľad od druhej brány.

A: Sýpka.

Stará fotografia hradu a podhradia z roku 1901, ktorá je uložená vo Sv. Antone. Je na nej viditeľná strecha sýpky.

B: Sýpka.

Pohľad na hrad na starej pohľadnici z roku 1906 kde vidno strechu na sýpke aj s dvomi vikiermi.

A: Sýpka.

Stará kresba hradu, uložená v Budapešti, s viditeľnou strechou na sýpke.

2.20 Druhá brána

Súčasný stav:

Do roku 2002 bol objekt brány v zlom technickom stave. V rokoch 2002-2003 prebehla jeho stavebná rekonštrukcia a zastrešenie, V roku 2007 bolo po poškodení nutné vymeniť krov a krytinu za vhodnejšiu. V roku 2015 sa podarilo dokončiť aj provizórne zastrešenie prístavby brány a zhotoviť v ňom strop. Objekt momentálne slúži pre potreby Združenia Rondel ako zázemie a sklad materiálu pre potreby obnovy hradu.

Samotný objekt sa člení na bránovú vežu a prístavbu, ktorá je krytá hrubou štítovou hradbou, občas uvádzanou ako bastión, ktorá vybieha proti útočníkovi ostrým britom zhotoveným z mohutných kamenných kvádrov.

Zo západného portálu brány sa zachoval len fragment muriva nad bývalou malou bránkou pre peších a kamenný preklad veľkej brány. Táto časť je staticky nebezpečná a občas dochádza k uvoľňovaniu kameňov a malty. V severnej stene brány sa z portálu zachovali dva kamenné články, kvádre. V južnej sa zachovali len ich odtlačky v murive.

Zámer obnovy:

Vzhľadom na využívanie objektu je v pláne dokončenie riadneho zastrešenia prístavby, ktoré by sa napojilo na už existujúci krov na veži brány. Podkrovie by bolo, oproti existujúcej streche, osvetlené päticou svetlíkov, po dva na každej dlhšej strane a na južnej, kratšej, by bol jeden. Svetlíky by sa prejavili v rovine strechy vo forme vlniek, postupne sa zmenšujúcich smerom hore. Ako krytina by sa použil vhodný plastový šindel, ktorý už na strechu sa nachádza. V záujme údržby plochy koruny štítovej hradby by mohol jeden z vikierov v západnej strane byť väčší a slúžiť ako vstup na túto hradbu. Odvedenie vody zo strechy by bolo strešnými žľabmi, ktoré by odvádzali vodu do jedného chrlíča, vyvedeného cez južný múr do exteriéru. Do tohto žľabu by sa napojila aj strecha nad bránou.

Tak isto by sa doplnili okenné výplne v prístavbe, zhodné s už použitými výplňami na bráne. V rámci rekonštrukcie objektu by sme chceli domurovať komínové teleso v prístavbe, ktoré by bolo pristavané k južnej stene brány, vedľa vstupných dverí do prístavby. Vyhne sa tak žľabu medzi strechou prístavby a brány, kde by dochádzalo k zadržiavaniu vody. Komínové teleso by mohlo byť murované z kameňa. V prípade nutnosti dodržania technických predpisov môže byť dovnútra zamurovaný novodobý vložkový komín z prefabrikátov.

Súčasťou zámeru obnovy je aj rekonštrukcia západného vstupného portálu brány. Jeho konečný vzhľad spresní plánovaný archeologický výskum, zameraný na zachytenie základov. Zatiaľ predkladaný návrh vychádza z poznania zachovaných fragmentov tak, že v severnej časti bola malá bránička pre peších a pod zachovaným kamenným prekladom bola veľká brána. Prioritou rekonštrukcie je podchytenie severnejšej polovice brány, domurovaním bráničky pre peších, čím sa stabilizuje aj kamenný preklad. Na rekonštrukciu portálu by sa mohli použiť kvádre, zhotovené z umelého kameňa, ktoré by mali podobný vzhľad ako dva kvádre zachované v severnej stene. Ak si to vyžiada statické zabezpečenie, bude nutné aj zrekonštruovať kvádre v južnej časti portálu, aby sa podchytil preklad. Zatiaľ to nevyzerá ako potrebné.

A: Druhá brána

Pohľadová štúdia vzhľadu brány po dostavbe strechy a zhotovení vikierov.

B: Druhá brána.

Pohľadová štúdia vzhľadu brány po dostavbe strechy nad prístavbou s komínovým telesom.

A: Druhá brána

Severná stena prejazdu so zachovanými dvomi kvádrmi pôvodného portálu brány.

B: Druhá brána.

Naznačenie zamýšľaného riešenia rekonštrukcie portálu za účelom stabilizácie muriva.

A: Druhá brána

Naznačenie zamýšľaného riešenia rekonštrukcie portálu za účelom stabilizácie muriva- pohľad z exteriéru.

2.21 Štítová hradba

Súčasný stav:

Polovica západnej steny štítovej hradby bola rekonštruovaná v roku 2002. Zvyšok nebolo možné rekonštruovať, lebo doteraz nebolo k dispozícii lešenie. V najhoršom stave je východná stena a brit, vybiehajúci nad priekopu. Vo východnej stene je rozsiahla kaverna, vytvárajúca dutinu až za nárožné kvádrovanie britu. Koruna múru je tiež uvoľnená. Kvádre nárožia sú zvetrané a hlavne horných 5 riadkov je v pomerne zlom stave – sú popraskané, polorozpadnuté. Medzi niektorými kvádrmi chýba malta a tak doslova visia vo vzduchu. Vrch hradby je zatrávnený.

Zámer obnovy:

Poškodené murivo by sa malo doplniť a domurovať, ide hlavne o rozsiahlu kavernu vo východnej stene, ktorá môže spôsobiť zosun časti koruny múru. Tak isto by bolo treba doplniť maltu v škárach medzi kvádrmi a zrekonštruovať horné riadky kvádrov. Keďže nie je možné použiť pôvodný kameň, nakoľko je veľmi pórovitý a nesúdržný a v pôvodnom lome sa minuli všetky dostupné bloky, navrhujeme odliatie kvádrov na mieste z umelého kameňa podobného vzhľadu. Murivo by sa rekonštruovalo do výšky zachovanej koruny muriva. Tak isto by sa malo zrenovovať poškodené líce nádvornej strany hradby v mieste jej napojenia na prístavbu druhej brány. Zatrávnenie koruny múru by sa ponechalo, ale nesmie sa zanedbať údržba, aby sa na nej neuchytili kroviny a stromy, ktoré by poškodzovali koreňmi murivo. V mieste, kde bude nad hradbou končiť hrana strechy prístavby druhej brány, navrhujeme osadenie betónového žľabu, ktorý bude vyspádovaný do exteriéru a bude odvádzať prebytočnú vodu a hlavne sneh, ktorý nezachytia strešné zvody. Zabráni sa tak premokaniu muriva. Žľab nebude viditeľný pre bežných návštevníkov, uplatní sa len pri leteckých snímkach, ale aj to minimálne.

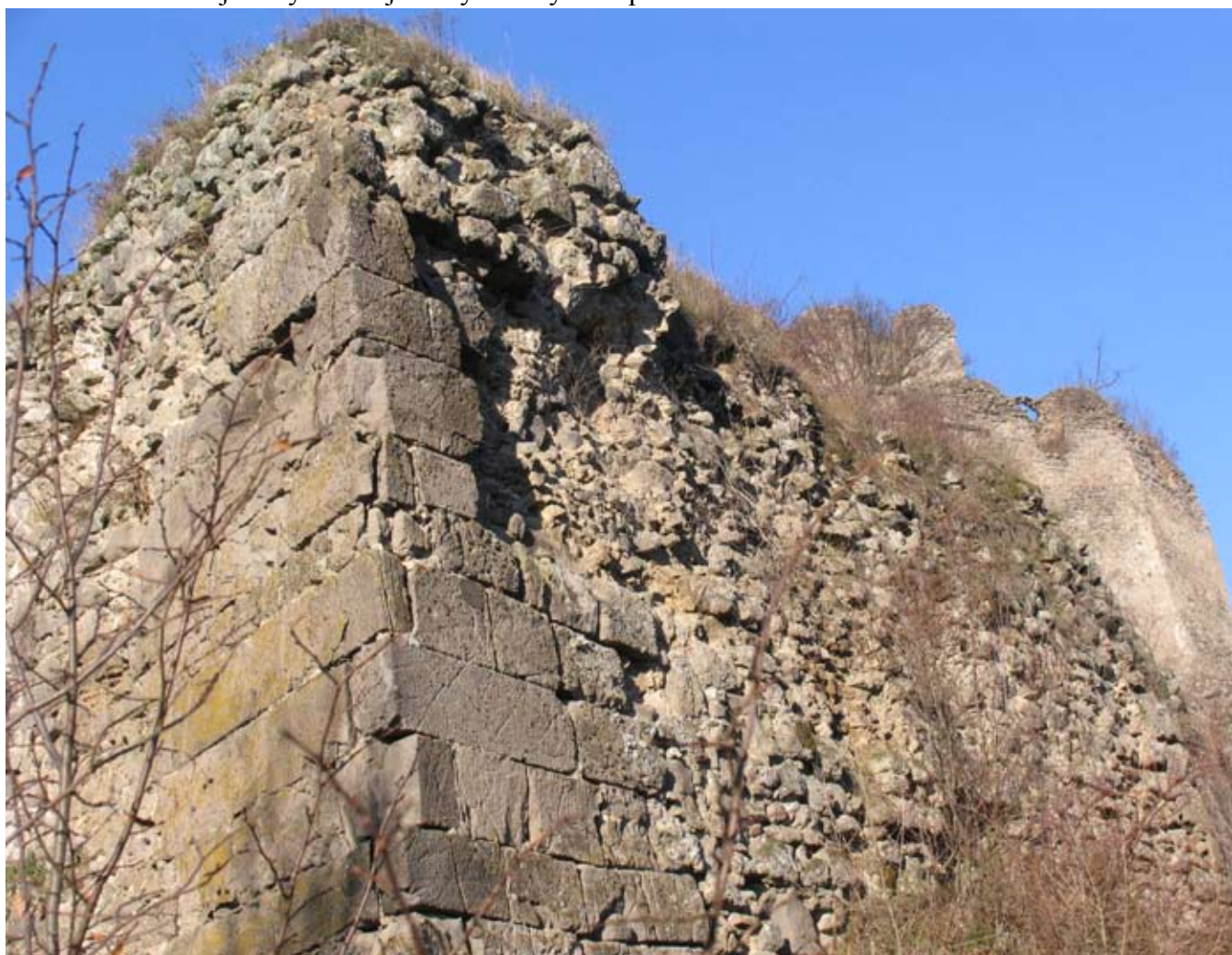
Štítová hradba.

Nárožie hradby pri pohľade z priekopy, v pozadí prvá brána.

A: Štítová hradba.

Poškodené líce juhovýchodnej strany hradby a rozpadnuté kvádre nárožia.

B: Štítová hradba.

Detailný pohľad na kavernu, ktorá zasahuje do jadra múru.

2.22 Dolné nádvorie

Súčasný stav:

Dolné nádvorie obkolesuje hrad z troch strán, západnej, južnej a východnej a vymedzuje ho opevnenie dolného hradu. Najviac sa využíva časť vymedzená priestorom medzi budovami sýpky, druhej brány a čeladníkom, ktorá je najširšia a najrovnejšia. V tomto mieste je provizórne ohnisko a posedenie pre návštevníkov a sú tu umiestnené informačné panely.

Zámer obnovy:

Priestor nádvorja sa priebežne kosí a udržiava. Pre skultúrne prostredie navrhujeme drobné vyrovnanie terénu, odstránenie sutín spod skalného brala a od opevnenia, vytrhanie prečnievajúcich kameňov a zasypanie vzniknutých dier. Následne sa obnoví zatrávnenie plôch. Navrhujeme úpravu ohniska jeho spevnením a vyložením plochými kameňmi, prípadne obmurovaním z lomového kameňa, ale nie je to nevyhnutné. Okolo ohniska by sa mali urobiť lavičky z dreva a prípadne jednoduchý drevený stôl, zhotovený z foršní, tesársky opracovaný.

3. Vykurovacie telesá a odvod spalín

Nahradesa momentálne nenachádzajú žiadne vykurovacie telesá a ani komíny, ak pravda, nerátame tie historické, ktoré sa zachovali vo fragmentoch. Zvyšujúca sa početnosť akcií a zámer využívať hrad a dozerat' na dianie na ňom celoročne nastolila otázku umiestnenia vykurovacích telies a komínov vo využívaných objektoch. Momentálne ide hlavne o objekt druhej brány, ale keďže je v pláne zrekonštruovať aj iné objekty, načrtne riešenie aj u nich.

Druhá brána: v tomto objekte by sme chceli osadiť prenosný sporák (alternatívou by mohol byť aj murovaný, kachľový, postavený na sokli bývalej kachľovej pece) v miestnosti nad prejazdom brány, z ktorého by bol vývod vedený cez stenu do komína, umiestneného v interiéri prístavby, popri severnej stene miestnosti. To by umožnilo napojenie aj druhého vykurovacieho prenosného telesa, umiestneného v severozápadnom rohu miestnosti. Teleso komína sa vďaka svojmu umiestneniu vyhne zasahovaniu do strešného žľabu, ktorý vznikne medzi strechou brány a prístavby a bude relatívne blízko hrebeňa strechy, takže nad rovinu strechy bude minimálne zasahovať. Väčšinu komína ukryje krov. Zhotovenie komínového telesa by mohlo byť kompromisom medzi súčasnými normami a estetickou požiadavkou, aby teleso harmonizovalo s objektom. Preto navrhujeme zhotovenie komína z prefabrikátov, ktorý by bol následne obmurovaný lomovým kameňom, prípadne aj omietnutý. Na vrchu komína by bola plechová oblúkovitá strieška, zabraňujúca vniknutiu dažďa do telesa.

Sýpka: vzhľadom na plánovanú rekonštrukciu objektu v budúcnosti uvažujeme aj o vyhrievaní – temperovaní interiéru. Tu by mohlo byť teleso komína umiestnené v zhruba v strede objektu pri interiérovej priečke. Vzhľadom na to, že vo východnej strane by bolo schodisko, tak pravdepodobne by to bolo na západnej strane (na kresbe je omylom umiestnený komín na mieste schodiska). V úvahu by teoreticky prišlo aj riešenie centrálného umiestnenia telesa, v mieste, kde končí severná stena pivničky, aby hmotnosť komína netlačila na jej klenbu. Tak sa teleso komína takmer vôbec neuplatní v pohľadoch, lebo ho bude kryť krov. Zhotovenie by bolo identické, ako na druhej bráne.

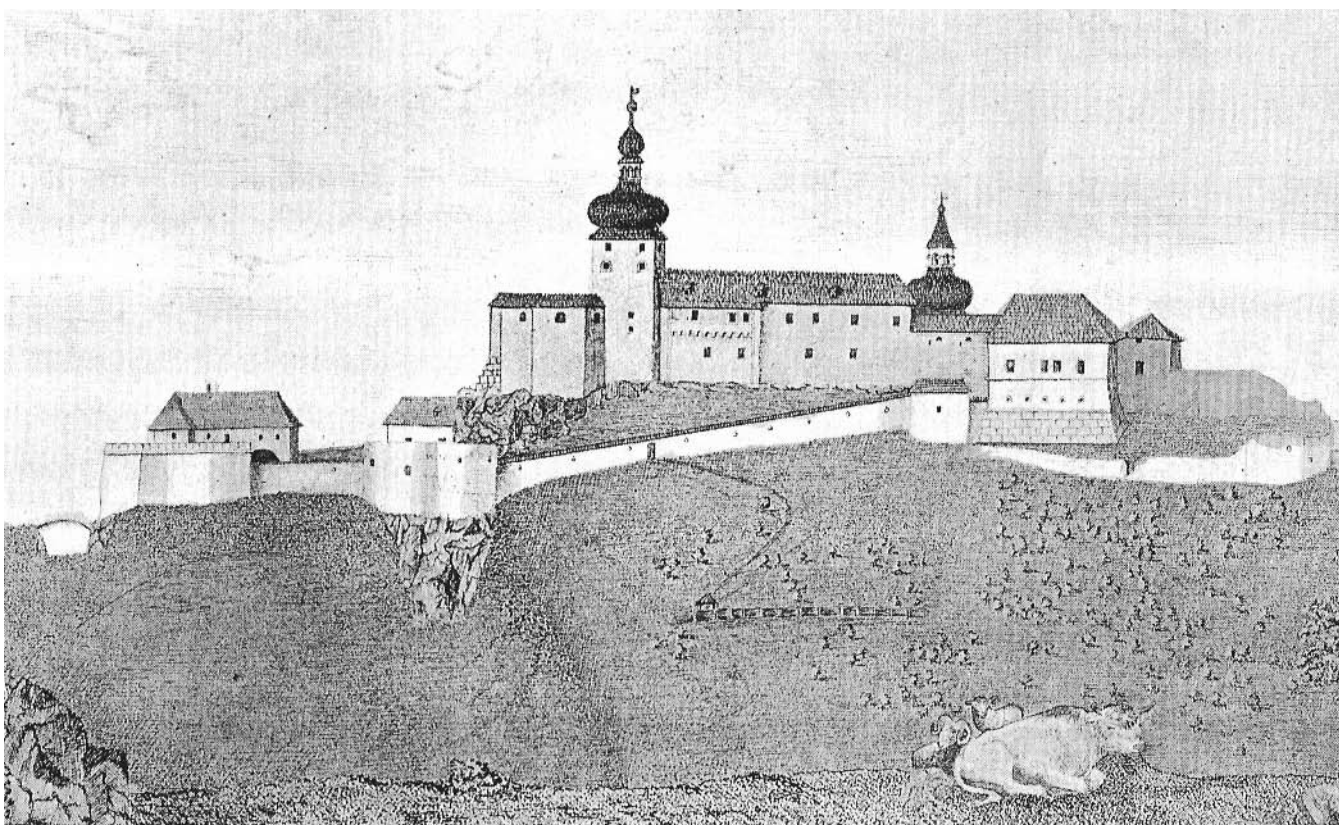
Druhá bašta: umiestnenie vykurovacieho telesa a hmoty komína by sa spresnilo až na základe presného tvaru zastrešenia, prípadne po výskume zásypov v bašte, aby sa nepoškodili základom dôležité konštrukcie, o ktorých nemáme momentálne vedomosti. Predpokladáme jeho umiestnenie buď v severovýchodnom rohu objektu, prípadne v mieste napojenia severnej časti západnej hradby. Vykurovacie teleso by bolo ľahké, prenosné (prenosný kachľový sporák, liatinová vložka a pod.)

Šiesta bašta: tu je situácia obdobná ako pri druhej bašte, presné umiestnenie by sa spresnilo až na základe výskumu. Ale pravdepodobné umiestnenie by bolo v severozápadnom rohu miestnosti pri nádvornej stene. Ideálne by bolo, keby teleso bolo súčasťou tejto nanovo zrekonštruovanej steny, nakoľko by nezaťažovalo klenbu suterénu. Vykurovacie teleso by bolo tiež ľahké, prenosnej konštrukcie.

Západný palác: keďže tento priestor uvažujeme využiť ako expozíciu, jeho vykurovanie nie je až tak nutné, pokiaľ tam nebudú uložené chýlostivé predmety. Temperovanie by bolo vhodné hlavne z dôvodu znižovania vlhkosti. Teoreticky by sa mohlo komínové teleso vložiť do severozápadného, prípadne severovýchodného rohu miestnosti, alebo do severnej steny v rámci jej konštrukcie.

Stará kresba hradu zo západnej strany so zastrešeným objektom druhej brány a viditeľným komínom nad hrebeňom strechy.

Stará kresba hradu zo západnej strany so zastrešeným objektom druhej brány a viditeľným komínom nad hrebeňom strechy.

4. Komunikácie a návštevné okruhy po hrade

Zamýšľané komunikácie v objekte hradu by približne rešpektovali súčasný stav, prípadne ho doplnili, niekde zrušili. Komunikáciu by tvorili vyrovnané chodníky, v miestach, kde to dovoľuje okolie by sa rozšírili na šírku cca 140 cm. Výškové rozdiely by sa prekonávali pomocou spevnených schodíkov. Kde to bude vyžadovať situácia sa môžu zhotoviť aj drevené schodíky či rampy. Prekonávanie výškových rozdielov sa predpokladá v týchto úsekoch – vstup cez severný palác, prechod cez 4. bránu, vstup do bastiónu horného hradu a úsek chodníka od sýpky k západnej veži. Tak isto bude treba riešiť schody do podzemia tretej brány a pod hlavnou vežou. Samostatnou kapitolou je dostavba nového premostenia priekopy pred treťou bránou. Na miestach, kde by dochádzalo k vytváraniu blata, zvlášť v daždivých dňoch, by sa mohol povrch chodníkov spevniť – či už vydláždením plochými kameňmi, prípadne vysypaním premytým riečnym štrkom, či kamennou drvinou. To už sa bude riadiť rozhodnutím príslušných úradov.

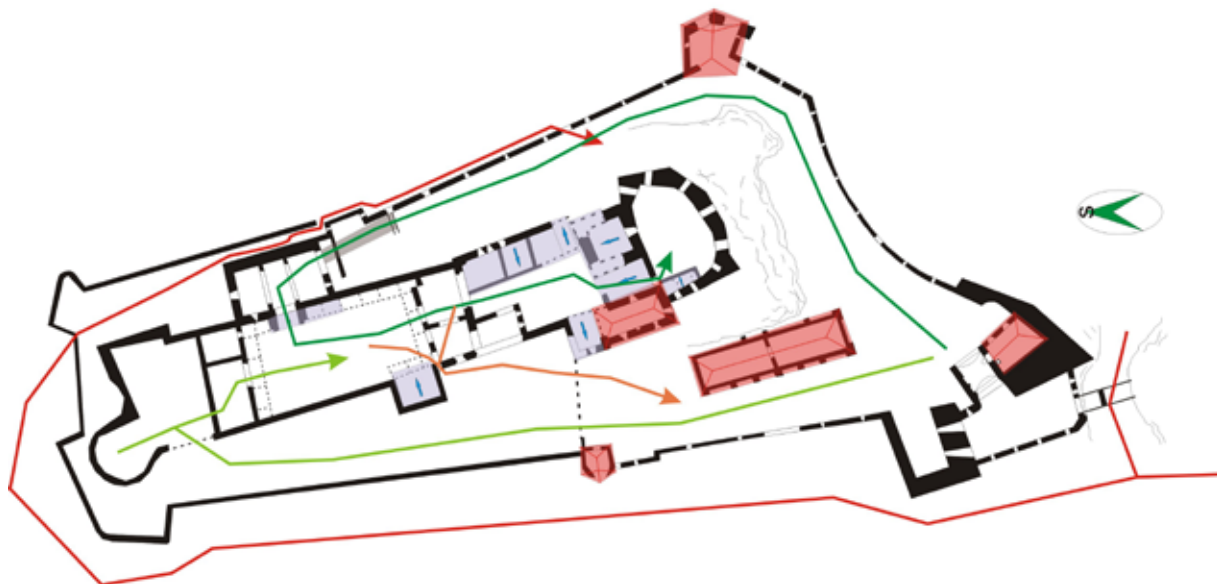
Návštevné okruhy by sa delili na niekoľko vetiev – exteriérovú a interiérovú.

Exteriérová by obchádzala hrad z exteriéru – chodník by začínal pred hradnou priekopou, do ktorej by vstupoval zo západnej strany. Potom by chodník viedol popod baštu č.1, 2, 3 k bašte č. 4 a popod baštu č. 5 by smerovala k výpadnej bránke pri bašte č. 6. kde by chodník vstupoval do dolného nádvorja. Ak by bola možnosť viesť chodník aj popod baštu č. 6, tak by chodník mohol pokračovať k východnému okraju priekopy a popod vstupný most by sa napojil na začiatok okruhu. Táto časť je ale momentálne nepriechodná a treba ju overiť.

Interiérová by umožňovala návštevu hradu z rôznych smerov – hlavný by smeroval v trase pôvodnej komunikácie – prvá, druhá, tretia brána, veľké nádvorie, štvrtá brána, jadro hradu a bastión. Spiatočná cesta sa môže vetviť a návštevník si môže vybrať, či jadro hradu opustí cez výpadnú bránu pri štvrtej bráne a západnej veži, alebo cez severný palác. Tak isto existuje opačná možnosť, že sa návštevník vyberie skratkou cez výpadnú bránu do hradného jadra a po jeho prezretí ho môže opustiť cez tretiu bránu, prípadne severný palác. Súčasný chodník, vedúci cez chýbajúcu časť východného paláca k hlavnej veži, by sa po dostavbe mostu pred treťou bránou zrušil.

Všetky nádvorja a neuzatvorené objekty budú celoročne voľne dostupné a niektoré pultové striešky môžu poskytnúť prístrešie a úkryt v prípade nepriaznivého počasia (tretia brána, východný palác, hlavná a západná veža, strieška medzi hlavnou vežou a západným palácom).

Vstup do podzemia tretej brány a východného paláca, do západného paláca a sýpky by bol regulovaný a s dozorom, aby nedochádzalo k ich poškodzovaniu.

5. Predpoklad udržateľnosti

Za dvadsať rokov starostlivosti o hrad badať postupné zvyšovanie návštevnosti, v ostatných rokoch priam skokové. Prináša to okrem zodpovednosti za bezpečnosť o návštevníkov aj zodpovednosť za ochranu hradu a údržbu hradného areálu. Ved' nie každý, žiaľ, sa dokáže vhodne správať a tak dochádza aj k vandalským činom (najväčším bolo poškodenie strechy v roku 2006), či k ponechávaniu množstva odpadkov v areáli hradu a okolí.

Preto predkladáme tento zámer obnovy, aby sme z hradu vytvorili bezpečné miesto pre návštevníkov a zároveň vhodne, upravené prezentovali našu históriu a kultúrnu pamiatku.

Aby sa však objekt zachoval a mal perspektívu rásť, rozvíjať sa a zarobiť na seba, je potrebné, aby určité činnosti boli regulované a pod dohľadom. Preto by bolo vhodné zriadiť na pamiatke pracovné miesto dozorca/správca, ktorý by reguloval pohyb návštevníkov, dozeral na dodržiavanie poriadku a ochrany pamiatky a prírodnej rezervácie, ktorej hrad je centrom. Na to je však nutné vytvoriť finančné zdroje na refundáciu jeho platu. Čiastočne je to možné formou rôznych grantových schém, ale časť nákladov by mohlo kryť práve symbolické vstupné do zriadených expozícií v uzavretých objektoch, prípadne predajom upomienkových predmetov. Aby sa však vyzbierala dostatočná suma, je potrebné udržiavať atraktivnosť objektu a to sa dá len jeho úpravou, rekonštrukciou a priebežnou údržbou a starostlivosťou oň. A tú vie najlepšie zabezpečiť práve trvalo usídlený správca, ktorý by mohol priebežne kosiť areál, prípadne by dozeral na pasúce sa ovce, či kozy. Zároveň by popri tom sa mohol starať aj o drobné opravy a konzerváciu murív, prípadne koordinovať tieto práce s firmami a dobrovoľníkmi.

6. Záver

Hradný objekt počas svojho vývoja rástol, bol mnohokrát prestavovaný, dostavovaný, následne búraný a zas dopĺňaný rôznymi stavbami podľa aktuálnej potreby majiteľov. Pri tom zaniklo veľa cenných detailov zo starších období, ale na druhú stranu pribudli nové, reflektujúce štandard bývania tej ktorej doby. Súčasná pamiatková starostlivosť sa snaží ochrániť pozostatky z každého obdobia, ale zabúda, že ruina, ponechaná úplne bez údržby a ochrany skôr, či neskôr zanikne a predmet ochrany sa stratí.

Preto netreba snahy o záchranu vnímať len v negatívnom svetle. Pretože pokiaľ sa rešpektujú historické stavebné konštrukcie a len sa vhodne doplnia, prípadne zastrešia, zachová sa tak historické múrovo a bude mať šancu na ďalšiu existenciu. V našich klimatických podmienkach je strecha najlepšou konzerváciou, zvlášť, ak je na stavbu použitý nekvalitný pórovitý kameň, ako sa to stalo v prípade tohto hradu. Aj súčasné snahy o rekonštrukciu treba vnímať len ako ďalšiu stavebnú etapu a je len na nás, nakoľko kvalitná bude a prispieje k udržaniu hradného objektu. Aj snaha o finančnú samostatnosť by som nehodnotil negatívne, pretože len tak bude zaručená priebežná údržba, ktorú vyžaduje každý objekt bez ohľadu na vek – žiaľ, tie historické, asi trochu viac. Ruina, hocijako kvalitne opravená, bez akejkoľvek priebežnej údržby, sa zas zmení na ruinu a spoliehať sa na externé zdroje je krátkozraké – raz sú, inokedy nemusia byť. V kraji, kde sú malé možnosti zárobku, je preto niekedy jedinou možnosťou podpora turistického ruchu a vieme, že medzi najväčšie lákadlá patria historické objekty. A tie, ktoré sú bezpečné a upravené, sú vyhľadávané istotne oveľa viac.

